

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

ANA KOVAČ

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT
Pedagoška smer
Športna rekreacija

MNENJA SLOVENSКИH ŽENSKIH NOGOMETNIH REPREZENTANTK O STRPNOSTI IN FAIR PLAYU

DIPLOMSKO DELO

MENTORICA:

Dr. Tanja Kajtna, doc.

SOMENTOR:

Dr. Stanislav Pinter, asist.

RECENZENT:

Dr. Zdenko Verdenik, doc.

Avtorica dela:
ANA KOVAČ

Ljubljana, 2010

Zahvala

Iz vsega srca bi se rada zahvalila:

... mentorici, dr. Tanji Kajtna,
ki mi je s pravšnjo mero kritičnosti in spodbude
pomagala pri izdelavi diplomskega dela.

... somentorju in idejnemu soavtorju dr. Stanetu Pinterju,
ki je svojim optimizmom in podrobnim poznavanjem
fair playa moj vzor na področju športa.

... lektorici Mojci Perič za pravopisni izgled.

... prevajalki Špeli Bibič za izvirno besedo v angleščini.

... in nazadnje, še moji ljubi mami, ki daje s svojo
potrpežljivostjo in življenjsko močjo zanos tudi meni.

...hvala.

Ključne besede: fair play, vrednote, nogomet, ženske, reprezentanca, primerjava z moško nogometno reprezentanco

Mnenja slovenskih ženskih nogometnih reprezentantk o strpnosti in fair playu

Ana Kovač

IZVLEČEK

Glavni namen diplomskega dela je raziskati stališča slovenskih nogometnih reprezentantk o strpnosti in fair playu, ki predstavljata srce in dušo vsakega športa. Zanimalo nas je, kako reprezentantke fair play pojmujejo in kako o njem razmišljajo ter kako se to povezuje z njihovimi vrednotami. Nazadnje smo rezultate primerjali s pojmovanjem fair playa pri moški reprezentanci iz leta 2002, ko se je prebijala med evropsko in svetovno elito.

Samo poznavanje fair playa med reprezentantkami je dokaj slabo, zato bi bilo potrebno izobraževanje, da bi se njihov odnos do vseh komponent fair playa, ki ne zajemajo samo igre, temveč celotno sfero športa, še izboljšal. Z znanjem in kritičnostjo športnih akterjev bi bil tako fair play še močnejši in izražen v več dimenzijah športa.

Poglavitna ugotovitev diplomskega dela je, da je med pojmovanjem fair playa in vrednot precej statistično pomembnih povezav, ki dokazujejo, da reprezentantke določena stališča o pošteni igri vnašajo iz vsakdanjega življenja in načela fair playa vrednotijo enako kot vrednote, ki v življenju veljajo za dobre in strpne.

V raziskavi je primerjava med spoloma pokazala, da med njimi obstajajo statistično pomembne razlike. V dveh faktorjih fair playa (športnost in korektnost) in v faktorju iskrenosti se pokažejo razlike, ki pripisujejo ženski reprezentanci večjo mero strpnosti in boljšega odnosa do fair playa, ter pomembno bolj iskreno odgovarjanje.

Key words: Fair Play, values, soccer, women, national team, comparison to a man's soccer team

The views of Slovenian women football players on tolerance and fair play

Ana Kovač

ABSTRACT

The central goal of the thesis is to explore the views of Slovenian women football players on tolerance and Fair Play, the heart and soul of every sport. It seeks to establish the perception of Fair Play among women footballers, their attitudes towards it, as well as potential links to their overall values. Finally, a comparison is made with the perception of fair play in the men's football team, making its way to become part of the European and world's elite.

The knowledge of fair play among women footballers is fairly poor, the team thus requiring additional education in order to further improve their attitude towards all aspects of Fair Play, which pertain not only to the game itself but the entire sphere of football. Equipping the players with education and critical thinking would strengthen the role of fair play and contribute to its greater presence in the sport's many dimensions.

The main finding of this thesis is that there exist several statistically significant connections between the perception of fair play among women football players and their values, proving the stance that, in forming their views on Fair Play, the footballers frequently draw from their everyday life, thus judging the principles of fair play on the same basis as the values that are considered to be positive and tolerant in life in general.

The research revealed statistically relevant gender-related differences, which can be seen in two elements of fair play (sportsmanship and courtesy) and in the element of sincerity, attributing a higher degree of tolerance and better attitude towards fair play to the women's football team, as well as greater sincerity in their answers.

KAZALO

1.0. UVOD	1
1.1. FAIR PLAY	2
1.1.1. Formalni fair play	6
1.1.2. Neformalni fair play ali etos igre	9
1.2. ORGANIZACIJE ZA PROMOCIJO FAIR PLAYA V SVETU	12
1.2.1. Mednarodni komite za fair play ICFP	12
1.2.2. Evropsko gibanje za fair play EFPM	13
1.3. ORGANIZACIJE ZA PROMOCIJO FAIR PLAYA V SLOVENIJI	13
1.3.1. Zavod za fair play in strpnost v športu (Sportikus)	13
1.3.2. Slovenska olimpijska akademija	14
1.4. VREDNOTE	16
1.4.1. Definicije vrednot	16
1.4.2. Vrste in struktura vrednot	17
1.5. ZNAČAJ ŠPORTNIKA	20
1.6. ETIKA IN MORALA V ŠPORTU	20
1.6.1. Lawrence Kohlberg in teorija moralnega razvoja	21
1.6.2. Carolina Gilligan in ženska morala	23
1.6.3. Etika	23
1.7. ŽENSKI NOGOMET	25
1.7.1. Ženski nogomet v svetu	25
1.7.2. Ženski nogomet pri nas	27
1.8. PROBLEM, CILJI IN HIPOTEZE	30
1.8.1. Problem	30
1.8.2. Cilji	31
1.8.3. Hipoteze	31
2.0. METODE DE LA	32
2.1. PREIZKUŠANCI	32
2.2. PRIPOMOČKI	33
2.3. POSTOPEK	35
3.0. REZULTATI	37
3.1. POJMOVANJE FAIR PLAYA IN STRPNOSTI SLOVENSКИH ŽENSKIH NOGOMETNIH REPREZENTANTK	37
3.1.1. Izraz fair play	37
3.1.2. Fair play in igralkina kariera	38
3.1.3. Poznavanje načel in nagrad fair playa	40
3.1.4. Fair play in slovenski nogometni prostor	41
3.1.5. Nogomet kot »moška igra«	43

3.2. POVEZANOST POJMOVANJA STRPNOSTI IN FAIR PLAYA S POJMOVANJEM VREDNOT	44
3.3. RAZLIKE MED SPOLOMA V FAKTORJIH FAIR PLAYA	46
4.0. RAZPRAVA	48
4.1. POJMOVANJE FAIR PLAYA IN STRPNOSTI	48
4.2. FAIR PLAY IN VREDNOTE	50
4.3. ANALIZA RAZLIK MED SPOLOMA	52
5.0. SKLEP	55
6.0. VIRI	57
7.0. PRILOGE	60

1.0. UVOD

*Žoga je na najini strani igrišča.
Tvoji in moji strani. Na najinem igrišču.
Nikoli ne bo na igrišču koga drugega.*

Russell W. Gough

Ker v današnjem športu večinoma pozabljamo na etos igre, se nam je zdela raziskava na tem področju najbolj primerna. Vrhunski šport drvi k vrtoglavi denarnim zneskom, mladi športniki pa vse to spremljajo prek medijev, ki si želijo gledanosti in pričakujejo korist od spektakla in potrošništva. Kot protiutež na tehničnici sta tu fair play in strpnost v športu, ki dajeta športu srce in dušo. Ogroža ju predvsem pretirana pomembnost igre na zmago, za katero vemo, da je osnova tekmovalnega športa in prinaša ugled in materialne dobrine. A ob tem žal mnogi pozabljajo, da se je treba boriti po načelih fair playa in zmagati s srcem. Zato si je še toliko bolj pomembno prizadevati, da bo fair play športu lastna značilnost, ki izhaja iz osebne pobude športnikov.

»Strpnost je vrлина, ki je blizu človeku, ki pozna pravo mero v odnosu do drugih« (Smrdu, Pinter in Hosta, 2005). Nogomet je kolektivni šport in zato so pomembni odnosi tako znotraj ekipe kot na vseh drugih področjih, ki jih zajema tekmovalništvo in šport. Fair play je tako tudi del ekipe ne samo del vsakega posameznika. Na to lahko vplivajo predvsem trenerji in funkcionarji v klubih, ki so vzor igralcem. V nogometu smo se skozi zgodovino srečevali z več vrstami nestrpnosti, predvsem za ceno zmage in denarja. Danes se nestrpnost strogo obsoja in veliko dela je vložena v to, da bi se lahko vsi približali športu, ki predstavlja osnovo človekovega bivanja, povezanega z gibanjem. Naj bo to vzor tudi situacijam v vsakdanjem življenju.

Ženski nogomet se v Sloveniji igra že več kot 30 let, a se še vedno skriva v senci moških kolegov. Stanje v ženskih klubih se sicer izboljšuje s pomočjo boljše strategije dela z mladimi, a ni niti približno podoben stanju v drugih evropskih državah, kjer ženske nogomet igrajo na profesionalni ravni. Naloga nacionalne zveze in klubov je, da si ustvarijo čim večjo bazo mladih igralk, ki so temelj za kakovostnejšo prihodnost. Ženske v nogometu se srečujejo z večjo nestrpnostjo, saj naj bi bil nogomet »moška« igra, ki je dekleta ni zmožno igrati. Veliko zaušnico družbenim stereotipom dajejo svetovna in evropska prvenstva v ženskem nogometu, kjer so tekmovalke zelo dobro fizično, tehnično in taktično podkovane, da je igra hitra in polna izpeljanih taktičnih zamisli. Tako je tudi na klubskem nivoju, kjer se najboljši klubi stare celine srečujejo v ligi prvakov. Pri nas je pot načrtovana in upajmo, da se bomo s kakovostnim delom približali večjim evropskim državam tako z igro kot z vedenjem in spodbujanjem žensk nogometašic. Dekleta, ki igrajo nogomet, se v naši družbi srečujejo z diskriminacijo na vsakem koraku. Ljudje jim včasih niti ne dajo

možnosti, da pokažejo svoje znanje in že prav kmalu jih ožigosajo. Zato sta pomembni predvsem njihova psihična volja in stabilnost.

Slovenske ženske nogometne reprezentantke so v zadnjem kvalifikacijskem krogu za evropsko prvenstvo dosegle zavidljive rezultate in slovenskemu ženskemu nogometu zastavile nove smernice. Lahko se kosajo z najboljšimi ekipami v Evropi in si izborijo svoj prostor v evropskem nogometnem svetu. Dodatna kvalifikacijska tekma je bila visok cilj, ki smo si ga skupaj zadali pred tekmovanjem, a smo ga z veliko volje, trdega dela in psihične priprave uspele doseči. Prihaja nov cikel tekmovanja in čas, kjer lahko tudi znanje o fair playu doda rezultatom svojo težo.

1.1. FAIR PLAY

Besedno zvezo fair play, ki ima svoj izvor v angleškem jeziku, je zaradi njene univerzalnosti težko enopomensko prevesti v tuje jezike. Tudi v slovenski športni terminologiji jo uporabljamo v takšni obliki kot najprimernejši izraz za primere častnega odzivanja posameznikov ali ekip. Potrebno je poudariti, da fair play predstavlja način razmišljanja in ne samo način obnašanja. Vsebuje izhodišča, ki odpravljajo goljufije, uporabo trikov, nepotrebno agresivnost, tako fizično kot verbalno, izkoriščanje neenakih možnosti, prekomerno komercializacijo in korupcijo (Smrdu, Pinter in Hosta, 2005).

Moderna pravila in vrednote fair playa izhajajo iz viteškega etosa in ideala renesančnih dvorjanov kot tudi iz izobraževanja v angleških državnih šolah 19. stoletja, kjer je težnja k gentlemenskim idealom zahtevala tudi ustrezna pravila tekmovanja. Pomen fair playa se je spreminjal skozi zgodovinski socialni razvoj in s sistemom določenih vrednot. Sicer pa je bila besedna zveza fair play prvič objavljena že leta 1953 v zapisih J. Borotra. Fair play je označeval kot celotno moralno vedenje, zastavljeno širše kot zgolj pojem pravičnosti. Kasneje so drugi avtorji postavljali temelje pojmovanju fair playa, npr. N. Muller predstavlja fair play kot spoštovanje tekmece, humanost, sprejemanje zakonov in lastnosti, ki gradijo osnovno idejo fair playa. B. Misiuna je razčlenil viteško ideologijo in jo povezal z modernim razumevanjem pravil (spoštovanje pravil igre, spoštovanje tekmecev, omogočanje enakih možnosti v tekmovanju, neizkoriščanje prednosti in naključnih okoliščin, minimaliziranje trpljenja,...). M. Osowski je predstavil več motivov, kot so: motiv sočutja, humanost, spoštovanje tekmecev, spoštovanje sebe, skrb za dostojanstvo vsakega, motiv igre in strahu pred maščevanjem (Smrdu idr., 2005).

Fair play ima lahko tudi širši pomen, če pogledamo na splošno družbeno vpetost v šport. Fair play se nanaša tako na etos igre kot na več športnih ciljev in vrednot, ki ne izhajajo iz same avtonomije športa, temveč iz zunanjega vrednotenja. Na eni strani se lahko šport konfrontira (konfrontirati: ugotavljati odnos med dvema ali več pojavi, dejstvi) z vrednotami izhajajočimi iz socialno-kulturnega vidika. To lahko

vključuje tudi razvojne vrednote pa tudi socialna izhodišča, kot so: enakost, enakopravnost glede možnosti udeleževanja v športu, pravičnost, diskriminacija,.... Na drugi pa se vidik fair playa izraža tam, kjer se šport uporablja kot instrument, npr. kot sredstvo za zunanje vrednote (razvoj posameznikove osebnosti, socialno integracijo ali zdravje) (Steenberger in Tamboer, 1998; v Smrdu idr., 2005).

Iz razvojno-psihološkega vidika je torej razvidno, da se fair play v tem primeru interpretira v okviru širšega konteksta, kot je »igranje v skladu s pravili«. Moramo ločiti med pojmovanjem širšega in ožjega smisla fair playa, med individualno in institucionalno odgovornostjo za fair play ter med za šport značilnimi specifičnimi in transcendentalnimi vrednotami. Posamezne vrednote bi se morale predstaviti tako, da so za otroke in mlade v športu ustrezne in pravične. Tako je pri profesionalnem športu povsem logično, da se izbere samo najboljše igralce v ekipo. Kadar pa se vrednoti prvi kontakt s športom pri otrocih, ali se jih uvaja v športno kulturo in gibanje, je nedvoumno tovrstna selekcija problematična. Zlasti pri mladih bi morali tudi trenerji in športne organizacije prevzeti svojo odgovornost in skrb za spodbujanje in ustvarjanje poštenosti v športu za vse (Smrdu idr., 2005).

Največja grožnja fair playu je dandanes oblikovana v pretirani pomembnosti, ki jo vsi pripisujejo zmagi. Ta prinese večji ugled tekmovalcu, klubu, športni zvezi ali državi. Hkrati pa lahko vpliva na materialno nagrado. Igranje na zmago je sicer osnova tekmovalnega športa, vendar prevelika skrb za rezultat pripelje tekmovalce do povečanega kršenja pravil za doseg zmage. Ob podpori vznesene publike pride pogosto tudi do zaničevanja sodniške avtoritete. V strahu pred porazom vidijo športniki tekmece kot hudobneže, ki jih je treba uničiti in jim včasih, s sokrivdo menedžerjev in trenerjev ter celo z umazanimi in brutalnimi potezami, narediti konec. Takšna zloraba je spodbujena z rastočo nedisciplino in nasiljem v modernem svetu nasploh (Smrdu, 2002).

Moralne in etične vrednote fair playa

Fair play se uvršča na področje etike in morale. Tako lahko vrednote fair playa razdelimo na moralne in etične. Moralne vrednote so povezane z moralnostjo, kjer je najbolj pomembna športnost, saj se najbolj dotika področja športa. Ostale so povezane tudi z življenjem nasploh, poštenostjo, pravičnostjo in odgovornostjo. Etične vrednote pa najbolj mejijo na vrednote, ki so značilne za vso družbo, kot sta spoštovanje in enakopravnost ter na agresivnost, ki se bolj navezuje na posameznikove lastnosti. Vse te kategorije se povezujejo in prepletajo med seboj.

Poštenost

Poštenost (Smrdu idr., 2005) sodi med osnovne moralne vrednote in je osnova celotne družbene sfere in ne samo športa. Poštenost je pogoj ali kapaciteta za resnicoljubnost in zaupanje do drugih. Sloni na misli, da akter ne laže, vara ali krade. Poštena oseba zakone in pravila spoštuje ter jim sledi. Vsebine te vrednote

predstavljajo njen negativni pol. Tako v športu najpogosteje srečujemo podkupljivost in sleparjenje.

V primeru, da se poštena oseba odloči, da so pravila neučinkovita, potem lahko sprejme pomanjkljiva pravila in tekmuje naprej, sprejme pravila, vendar jih poskuša spremeniti ali ne tekmuje. Pošten športnik lahko deluje samo v okviru teh treh pravil, saj jih ne bo potuhnjeno kršil.

Pravičnost

Pravičnost je za razliko od poštenosti bolj specifičen pojem. Pravičnost ne zahteva, da bi bila vsa življenja enako dobra v smislu nemoralnih vrednot, ampak zahteva, da ravnamo z drugimi enako v smislu, da vsi sorazmerno enako prispevajo k odličnosti njihovega življenja v smislu moralnih vrednot. V širši družbi poznamo štiri splošne tipe pravičnosti:

- Distributivna pravičnost (delati, kar je prav in kar je nepristransko),
- Proceduralna pravičnost (poštenost postopkov in dogovorov za določanje rezultatov),
- Retributivna pravičnost (poštena kazen),
- Kompenzacijska pravičnost (poštenost ob delanju dobrega, kljub nepoštenosti iz preteklosti).

Odgovornost

Ta vrednota ne zajema samo odgovornosti do drugih, temveč tudi odgovornost do samega sebe. Posameznik mora biti sposoben sprejeti resnico, ne glede na to, kakšna je, predvsem pa zna sprejeti lastne napake in za njih ne išče opravičila. Vsi smo samo ljudje in človeško je delati napake. Ko priznamo napake, jih lahko tudi popravimo. Odgovoren športnik sprejme svoje zadalžitve, ne izogiba se obveznostim, je točen in deloven na treningu. Vrhunski športniki pa morajo pokazati svojo odgovornost tudi v izjavah za medije, saj so vzor mlajšim in nadobudnim športnikom.

Športnost

Športnost nekateri avtorji enačijo s fair playem. Povezana je z razumevanjem poštenosti in vsebuje spoštovanje do vseh tekmecev, odrekanje vsakršni nepošteni prednosti, ponižnost ob zmagi in dostojanstvo ob porazu (Haslam, 1996; v Smrdu idr., 2005). Raziskovanje športnosti je težavno, ker manjka splošno sprejeta definicija. Športnost pojmujejo kot:

- splošen odnos do določenih vedenj v športu (Vallerand, Deshaies, Cuerrier, Briere in Pelletier, 1996; v Smrdu idr., 2005),
- spoštovanje predpisanih in prepovedanih norm etičnega kodeksa (Kroll, 1976; v Smrdu idr., 2005),
- pozitivno socialno interakcijo povezano z igro (Giebink in McKenzie, 1985; v Smrdu idr., 2005),

- vedenjsko usmeritev v skladu z zreli moralnimi vzorci, tudi kadar običajne zapovedi ali uspešne strategije spodbujajo alternativna vedenja (Weiss in Bredemeier, 1986; v Smrdu idr., 2002).

Pomen in oznaka športnosti naj se pripišeta določenim vedenjem, ki so naučena skozi medosebne interakcije z različnimi udeleženci v športu, iz katerih se postopno razvije dogovor glede narave športnosti (Vallerand idr., 1996; v Smrdu idr., 2005).

Spoštovanje

Spoštovanje je pojem, ki se povezuje z mnogimi drugimi kategorijami; s športnostjo, z enakopravnostjo, z odgovornostjo, s pravičnostjo (spoštovanje pravil). Med drugim fair play upošteva tudi spoštovanje do tekmecev in samospoštovanje. Zajema resnično željo, da vsi nastopajo v enakih pogojih in tako posamezniku onemogočijo koristi v posebnih okoliščinah. Spoštovanje se nanaša na tekmece, soigralce, sodnike, trenerje, gledalce, funkcionarje, medije in tudi na samega sebe.

V izrazoslovju poznamo dva izraza, ki označujeta enak pojem: tekmelec ali nasprotnik. V praksi se zelo pogosto uporablja izraz nasprotnik, ki pa ima negativen prizvok. V ozadju ga zaznamuje sovražnost in borba na vse ali nič. Tekmelec pa poudarja izenačenost pogojev in enakopravnost, zato bi morali poudarjati in uporabljati ta izraz.

Enakopravnost

Enakopravnost se v športu pojavlja predvsem skozi cilj, da je potrebno vsem zagotoviti enake pogoje za udeležbo na tekmovanju. Pri tem mislimo predvsem na to, da je treba zagotoviti pogoje spolno, raso, versko, starostno različnim. Ne smemo spregledati tudi športnikov s posebnimi potrebami. Vsem tem kategorijam je treba zagotoviti pogoje, da bodo lahko enakopravno tekmovali med sabo. Večkrat pri razumevanju tega pojma pridemo do navzkrižij, ker nekateri mešajo fizično enakost in enakopravnost pred zakonom in pri pravilih. Logično je, da ne moreta tekmovali desetletnik in starejša športnica med sabo. Moramo pa posebej zagotoviti, da bodo enakopravno zastopani in poskušamo spoštovati njihovo stopnjo premagovanja naporov in sposobnosti za tekmovanje.

Agresivnost

Agresivnost je definirana kot povzročitev sovražnega dražljaja ali fizičnega, verbalnega ali pantomimičnega napada na drugo osebo. To ni odnos, temveč vedenje in se izraža v dejanjih sproženih z namenom poškodovati.

Nogomet spada med tiste športne panoge, za katere je značilna tako imenovana omejena agresivnost. Gre za stopnjo agresivnosti, pri kateri športnik mora biti agresiven, istočasno pa stroga pravila določajo mejo agresivnosti. V nogometni igri prihaja do neposrednega fizičnega kontakta s tekmečem, vpliv sodnikov pa igra

velikokrat pomembno vlogo pri končnem rezultatu. Zaradi vseh specifičnosti, ki jih zajema nogometna igra, mora tudi agresivnost odigrati svojo vlogo. Zavedati bi se morali, da agresivnost negativno vpliva na šport, na posameznika in na celotno javnost. Ne glede na to, ali agresija pripomore k zmagi ali ne, je delež agresivnosti v vrhunskem veliko večji kot v rekreativnem športu.

1.1.1. Formalni fair play

Deklaracija fair playa po ICFP

Pod okriljem organizacije ICFP je nastala tudi Deklaracija Fair playa (Declaration of Fair Play), ki je bila prevedena v več jezikov. V tej deklaraciji je posamično zajet fair play za šport mladih, športnikov invalidov, rekreativnih športnikov in vrhunskih športnikov. Ta deklaracija je zanimiva predvsem zaradi tega, ker vključuje analize in probleme ter predloge za izboljšave fair playa (Smrdu idr., 2005).

Smrdu idr. (2005) navajajo, da lahko različne perspektive fair playa razčlenimo na dve kategoriji. Individualna zajema predvsem osebno odgovornost udeležencev in njihovo spoštovanje:

- Kontakt med tekmeči, tako psihološki kot fizični,
- Skrb za lastno zdravje in za zdravje drugih,
- Napore za doseganje uspeha in čim višjih možnih standardov nastopa,
- Sprejemanje pravil in odločitev sodnikov,
- Samokontrolo tako ob zmagi kot ob porazu,
- Sociabilnost in zavedanje interesov in pogledov ostalih tekmovalcev.

Strukturalno perspektivo pa bolj zadeva skrb za odgovornost do športne federacije in zvez v povezavi s:

- Formuliranjem pravil, ki naredijo šport zanimiv in privlačen,
- Z organiziranjem tekmovanj, kjer imajo vsi bolj ali manj enake možnosti,
- S kontroliranjem pogojev tekmovanj in treniranja, tako da se zagotovi varnost in zdravje tekmovalcev,
- Z razvijanjem aktivnosti in programov treniranja primernih za vse,
- S kontroliranjem komercialnih in političnih vplivov na višje socialne razrede, kar bi lahko vplivalo na pravičnost možnosti (Smrdu idr., 2005).

Eno izmed področij deklaracije po ICFP je fair play v vrhunskem športu. Ker me to področje najbolj zanima, bom to temo podrobneje predstavila. Tu je vrhunski šport definiran kot tista oblika tekmovalnega športa, ki zahteva močno predanost treningu in pripravi namenjeni za izboljšanje standarda izvedbe. Fair play kot minimum zahteva strogo spoštovanje napisanih pravil in njihovo razširjanje na duh športnega vedenja. Slednje sloni na spoštovanju vseh tekmecev ter se širi na skrb za zdravje in interese, ki jih imajo športniki med seboj. Vse zahteve veljajo tako za športnike kot

tudi za trenerje, funkcionarje, starše, učitelje, medicinsko osebje, športne zveze, izobraževanje in ostale javne avtoritete kot tudi za medije.

Primeri razširjene interpretacije fair playa:

- Teniški igralec pomaga sodniku in sam pove, da je tekmečeva žogica padla na notranjo stran zunanje linije igrišča.
- Golfist sam prijavi napačen udarec, čeprav tega nista opazila niti sodnik niti tekmeč.
- Boksar se vzdrži nadaljnjega udarjanja tekmečca, kadar oceni, da se njegov tekmeč, kljub temu da še stoji, ni več sposoben braniti.
- Kolesar se na tekmi na dolgi razdalji ustavi, da bi pomagal tekmeču, ki je padel in si poškodoval kolo ter mu omogoči zamenjavo opreme iz lastnih rezervnih pripomočkov.
- Jadralec žrtvuje svojo pozicijo, da pomaga tekmeču, ki se je po padcu iz čolna znašel v razburkanih vodah.
- Nogometni trener pohvali igralca, ker se je vzdržal in ni naredil prekrška nad tekmečem, čeprav je to privedlo do zadetka druge ekipe.

Analize (Smrdu idr., 2005):

V vrhunskem športu tekmovalec posveti veliko časa in naporov za treniranje, včasih tudi z bolečino in neugodjem. Medtem ko lahko to izraža močno motivacijo tekmovalca, ki si želi preprosto izboljšati lasten nastop zaradi samega sebe, kot obliko samouresničitve, pa pogosto izžareva tudi željo po uspehu na tekmovanjih zaradi visokega statusa in materialnih dobrin ter drugih nagrad, ki jih lahko prinese zmaga. Tekmovalec se lahko popolnoma posveti treningu in v procesu žrtvuje kariero na drugem področju, zato lahko vidi uspehe na tekmovanjih kot edino povračilo za svojo žrtev.

Žal postanejo nekateri tekmovalci tako željni zmag, da so pripravljeni izvajati dejanja, ki kršijo pravila in tudi, kadar tega ne delajo, so v konfliktu s športnim duhom fair playa. Tovrstna dejanja lahko vključujejo verbalno ali fizično zlorabo sodniške ekipe, nasilje nad tekmečem in celo zlorabo samega sebe, kot je to primer pri jemanju prepovedanih substanc za izboljšanje nastopa.

Obilica časa in napora, ki ga tekmovalec vlaga v trening, neizbežno pomeni, da se standardi nastopa višajo. Pri objektivno merljivih športih, kot sta atletika in plavanje, so dokazi za to jasni. Ampak bolj kot se standardi povečujejo, težavnejše postaja vsako nadaljnje izboljšanje in meja med porazom in zmago je vse ožja. Tako lahko pride do še večje skušnjave za tekmovalca, da slepari in krši pravila, da bi naredil še zadnji korak do uspeha.

Kritično pomemben faktor je pritisk za zmago, ki ga pričakovanja drugih usmerjajo na tekmovalca. Za mlajše tekmovalce je še posebno stresen pritisk staršev ali učiteljev,

ki iščejo izpolnitev lastnih ambicij in sanj, tako s strani šole kot kluba, ki je željan prestiža. Za starejše tekmovalce pa obstaja pritisk kluba ali trenerja, podpornikov kluba ali državnih organov. V nekaterih državah izražajo pritisk državnih avtoritet, ki vidijo v športnih uspehih priložnost za svojo politično uspešnost.

Tudi mediji pomembno vplivajo na vedenje in odnos tekmovalcev, še posebej mladih in nadobudnih. Mediji lahko spreobrnejo tekmovalce, tako na državni kot na mednarodni ravni, v aktivnost, ki raje kot spodbuja prijateljske odnose, ustvarja prekomerno tekmovalnost in celo sovraštvo.

V zadnjih letih se je bistveno povečalo število sponzorskih pogodb s športniki in te komercialne investicije lahko veliko dodajo k pritisku na tekmovalčovo željo po zmagi.

Problemi:

Zaznane so bile verbalne in fizične zlorabe sodnikov in nasilje med tekmečji s strani nekaterih tekmovalcev in to so posebno resni prestopki tako napisanih pravil kot športnega duha fair playa. Ti pritegnejo veliko publicitete in očrnijo tekmovalni šport. Žal nekateri znotraj posameznih medijev dajejo vidno mesto tem kršitvam, ne glede na proporcionalnost s pogostostjo pojavljanja tovrstnih dogodkov. Pogosteje so prestopki manj agresivni. Problem v nekaterih športih pa je povečana tendenca k izzivanju odločitev sodnikov. Nesoglasja med tekmovalci so dandanes povsem običajna. Še več, nesoglasja se očitno prenašajo na trenerje in druge klubske funkcionarje. Tekmovalci lahko še posebej skozi spore spodbujajo proteste gledalcev.

Deklaracija za fair play

Deklaracijo za fair play je pripravil ICSSPE (Mednarodno združenje za znanost v športu in telesni vzgoji) v sodelovanju z MOK (Mednarodnim olimpijskim komitejem) in s podporo UNESCO-a (Smrdu idr., 2005).

Ta deklaracija se osredotoča na tekmovalce, starše, trenerje in menedžerje, učitelje, športne organizacije, medicinsko osebje, sodnike, javne avtoritete, medije in gledalce, saj odgovornost za promocijo in ojačenje principov fair playa leži na vseh teh skupinah. Ta deklaracija sloni na principih, da je vsako tekmovalstvo zaveza športu kot celoti. Vsebuje tudi okvir za boj proti negativnim fenomenom moderne družbe, ki izčrpajo osnove športa, ki bazira na principih fair playa, športnega duha in svobodne udeležbe posameznikov v športnih aktivnostih.

Vlade naj bi bile tako prisiljene prevzemati in spodbujati visoke moralne standarde ter motivirati in podpirati posameznike in organizacije za apliciranje tovrstnih visokih moralnih standardov v športnih aktivnostih. Na področju telesnovzgojnega in splošnega izobraževanja je potrebno podpirati integracijo fair playa, kot osnovnega in bistvenega elementa ter podpirati pobude, ki pripomorejo k promociji le-tega. Morali bi spodbujati tudi raziskovalne projekte na državnem in mednarodnem nivoju za

izboljšanje obstoječega znanja o kompleksnih izhodiščih povezanih z udeležbo mladih v športu. Športne organizacije pa so odgovorne za ustanovitev splošnega okvirja fair playa, z jasnimi navodili o športnem vedenju ter ustreznimi sankcijami ob kršitvi le-teh. Morali bi vzpostaviti sistem, ki nagraduje tako uspehe na tekmovanjih kot fair play in zagotoviti, da se primeri ustreznega vedenja promovirajo v medijih.

V sodelovanju z mladimi bi morale športne organizacije sestaviti pravila, ki bolj poudarjajo fair play in manj tekmovalne rezultate ter preprečujejo zlorabo otrok, posebno tistih, ki kažejo posebne sposobnosti. Vsi, ki načrtujejo aktivnosti za otroke in mlade, bi morali dati prednost zdravju, varnosti, dobrim pogojem in optimalnemu zmanjšanju pritiska in nasilja, ki krši otrokove pravice in ne zadosti pedagoški odgovornosti.

Največja grožnja fair playu je naraščajoča pomembnost, ki jo pripisujemo zmagi. Slednja namreč prinese ugled tekmovalcu samemu, klubu in športni zvezi, njegovi državi in hkrati lahko pomeni tudi znatno materialno nagrado. Igranje na zmago je osnova tekmovalnega športa, vendar pa prevelika prisotnost skrbi za rezultat pripelje tekmovalca do povečevanja kršenja pravil. Ob podpori vnesene publike pride pogosto tudi do zaničevanja sodniške avtoritete. V strahu pred porazom vidijo tekmece kot hudobneže, ki jih je treba uničiti in včasih s sokrivdo menedžerjev in trenerjev celo z umazano igro na brutalen način onemogočiti. Takšna zloraba je še pogostejša zaradi rastoče nediscipline in nasilja v celotnem modernem svetu.

Najpomembnejši v promociji fair playa in njegovem varovanju so predvsem tekmovalci in njihova odgovornost. Na igrišču je vedno tekmovalec tisti, ki se odloči ali bo igral pošteno ali ne. S pošteno igro lahko bolj kot drugi udeleženci predstavlja vzor in zgled za druge. Tako pokaže lastno občutljivost do tekmovalnega duha in tako s svojim konstantnim spoštovanjem pravil, sodnikov, tekmecev, soigralcev in gledalcev ilustrira celovit pomen fair playa. Vrhunski športniki so pod ogromnim pritiskom kluba in medijev po zmagi, pa vendar lahko s svojo naravnostjo in vedenjem tako močno vplivajo na druge, da je njihovo ravnanje v skladu s fair playem še toliko bolj pomembno.

1.1.2. Neformalni fair play ali etos igre

Poznamo mnogo športnih zvrsti, ki imajo različne značilnosti in s tradicijo vzpostavljene moralne norme. Fair play pri gimnastiki se kaže drugače kot pri nogometu ali hokeju. Pri slednjih gre za objektivno merljivost rezultatov, zato je pristop drugačen. Pa tudi pri posameznih panogah smo priča razslojevanju etosa na starostne, materialne in druge kategorije. Gre za težko ubesedljiv koncept (vključuje tudi s čustvi prežeta afektna stanja) dožemanja športnega vzdušja, ki upošteva fair play, hkrati pa nas zadovoljuje kot športnike, gledalce, menedžerje,...; lahko bi rekli, da gre za ravnovesje v protislovnosti (Smrdu idr., 2005).

Ocena športne aktivnosti kot poštene ne sloni zgolj na upoštevanju napisanih pravil. Fair play je tudi »igranje v duhu pravil« in s tem prekorači poslušnost napisanim pravilom - tako da nenapisana pravila postanejo dominantna (Smrdu idr., 2005).

Neformalni fair play se nanaša na odnos do igre, ki ni predpisana s formalnimi pravili. Pomembne značilnosti tega odnosa so (Loland, 1990; v Smrdu idr., 2005) :

- Ideja, da so tudi tekmecu omogočene enake možnosti za zmago ali poraz.
- Ravnanje z drugimi s spoštovanjem. Tekmec ni sovražnik s formalno vlogo, ampak je treba z njim ravnati kot s sorodnim človeškim bitjem.
- Igranje proti tekmecem s podobnimi sposobnostmi in spretnostmi za igranje.
- Prepričanje, da obe strani igrata s popolno predanostjo, ki se kaže tudi v ustreznih osredotočenosti na notranje cilje specifične igre.

Neformalni šport se povezuje s športno moralo, ki lahko dejansko variira med različnimi športi, vendar se še vedno opira na poteze enake vrste. Neformalnega fair playa ne moremo zreducirati na specifičnost posameznega športa. Zunanje športne vrednote so pomembne pri konkretizaciji neformalnega fair playa, vendar pa je lahko popolnoma razumljen zgolj, kadar se tekmovalni šport presoja z notranje perspektive. Zatorej sta tako formalni kot neformalni fair play vidika v njegovem ožjem smislu.

Svetovna nogometna zveza je že pred leti objavila 10 zlatih pravil fair playa za igralce in igralke. To so:

1. Igraj pošteno

Zmaga nima nobenega pomena, če je dosežena na nepošten ali zavajajoč način. Zmagati z goljufanjem je preprosto, vendar ne prinaša nikakršnega zadovoljstva. Pošteno igranje namreč zahteva pogum in karakter, zato prinaša tudi večje zadovoljstvo. Fair play vas vedno nagradi, tudi če tekmo izgubite. S poštenostjo namreč pridobite spoštovanje drugih, medtem ko je goljufanje sramotno. Ne pozabite: gre le za igro. In igre nimajo smisla, če niso poštene.

2. Vedno igray na zmago, poraz pa sprejmi z dostojanstvom

Zmagovanje je smisel vsake igre. Nikoli ne igrate s prepričanjem, da boste izgubili. Če ne igrate z namenom, da bi zmagali, goljufate svojega nasprotnika, ter zavajate tako sebe kot gledalce. Nikoli se ne vdajte proti močnejšemu nasprotniku in nikoli ne podcenjujte slabšega. Igranje z manj kot polno močjo je žalitev za vsakega nasprotnika. Igrajte na zmago do zadnjega sodnikovega žvižga, toda imejte v mislih, da nihče ne zmaga vedno. Enkrat zmagate, drugič izgubite. Naučite se izgubljati z nasmehom. Ne iščite razlogov in izgovorov za poraz. Pravi razlogi bodo vedno jasni. Iskreno čestitajte nasprotniku. Za poraz ne krivite sodnika ali kogarkoli drugega. Raje bodite odločni, da boste naslednjič še boljši. Pošteni poraženci si prislužijo večje spoštovanje kot nepošteni zmagovalci.

3. Spoštuj pravila igre

Vsaka igra potrebuje pravila, ki jo usmerjajo. Brez pravil bi namreč zavladal kaos. Pravila nogometa so nezapletena in preprosta. Poskrbite, da se jih res naučite, saj vam bodo pomagala do boljšega razumevanja igre in posledično do boljšega igranja. Enako pomembno je, da razumete tudi duh, v katerem so ta pravila nastala. Pravila so bila napisana z razlogom, da igra ostane zabavna za igralce in za gledalce. Če se držite pravil, se boste v igri počutili bolje.

4. Spoštuj nasprotnike, soigralce, sodnike, uradne osebe in gledalce

"Fair Play" je sinonim za "spoštovanje". In spoštovanje je del naše igre. Igra se brez nasprotnikov ne more igrati, vsak udeleženec pa ima enake pravice, vključno s pravico, da ga ostali udeleženci spoštujejo. Soigralci so sodelavci in so v moštvu, katerega člani so, vsi enakovredni. Tu so še sodniki, katerih naloga je zagotavljanje discipline in Fair Playa. Vedno sprejmite njihove odločitve brez prepiranja in jim pomagajte omogočiti bolj privlačno igro za vse. Tudi funkcionarji so del igre in tudi njim morate izkazati spoštovanje. Tisti, ki ustvarjajo atmosfero tekme pa so navijači in gledalci. Tudi oni si želijo pravično tekmo, vendar pa se morajo tudi oni sami obnašati spoštljivo.

5. Promoviraj nogomet

Nogomet je največja svetovna igra, ki pa vedno potrebuje nekoga, ki skrbi za veličino le-te. Mislite na korist nogometa pred svojo koristjo in imejte v mislih, kako lahko vaša dejanja vplivajo na podobo igre. Govorite o pozitivnih stvareh v igri in spodbujajte druge k spodobnemu gledanju in igranju. Pomagajte drugim, da bodo našli v nogometu toliko zadovoljstva, kot ste ga našli sami. Bodite ambasador nogometa.

6. Spoštuj tiste, ki branijo dober sloves nogometa

Dobro ime nogometne igre je preživelo zaradi tega, ker je večina ljudi, ki živijo za nogomet, odkritih in poštenih. Včasih nekdo stori nekaj izrednega za nogomet in si s tem zasluži posebno priznanje, prav pa je, da so takšni izjemni primeri nagrajeni in izpostavljeni v medijih, saj lahko le tako spodbudimo takšna dejanja v drugih udeležencih. Pomagajte promovirati podobo nogometa s tem, da javno izpostavljate dobra dela ljudi v nogometu.

7. Zavračaj podkupovanje, droge, rasizem, nasilje in druge nevarnosti, ki pretijo našemu športu

Nogomet je zaradi svoje velike popularnosti včasih tudi tarča negativnih zunanjih interesov. Bodite pozorni, da vas ne zavedejo v goljufijo ali uporabo drog, saj ne eno ne drugo nima prostora v nogometu, niti v kateremkoli drugem športu ali celo družbi kot celoti. Recite 'ne' drogam in pomagajte preprečiti rasizem in dvoličnost v nogometu. Ravnajte z vsemi enako, z igralci, s funkcionarji ne glede na njihovo versko prepričanje, raso, spol ali nacionalno poreklo. Ne pokažite tolerance tistim, ki

želijo z igrami na srečo zaslužiti z vašimi tekmami, saj to negativno vpliva na vaše sposobnosti v tekmi in lahko povzroči konflikt interesov. Pokažite, da nogomet ne trpi nasilja, niti od lastnih navijačev. Nogomet je šport in šport je spokojen.

8. Pomagaj v boju za bolj pošteno igro

Lahko vam pride na uho, da bi vaše soigralce ali ljudi, ki jih poznate, premamila skušnjava in bi se spustili v goljufijo oziroma kakšno drugo obliko nedopustnega ravnanja. Ti ljudje potrebujejo vašo pomoč, zato ne odlašajte. Dajte jim moč, da se uprejo skušnjavi in jih opomnite na obvezo do njihovih soigralcev in igre same. Naj vas poveže solidarnost in kot granit trda obramba na igrišču samem.

9. Razkrij tiste, ki poskušajo osramotiti naš šport

Naj vam ne bo nerodno zoperstaviti se osebi, za katero ste prepričani, da želi druge zvesti v goljufijo ali drugo obliko družbeno nesprejemljivega obnašanja. Bolje je, da jih izpostavite in posledično odstranite, preden lahko naredijo kakšno škodo. Enako škodo boste namreč naredili, če o njihovem namenu molčite.

10. Use football to make a better world

Pomagaj v boju za bolj pošteno igro. Nogomet ima neverjetno moč, ki jo lahko uporabite za to, da pomagate vsaj nekoliko izboljšati svet. Zato uporabite izvor moči (nogomet) za promocijo miru, enakopravnosti in izobrazbe za vsakogar.

1.2. ORGANIZACIJE ZA PROMOCIJO FAIR PLAYA V SVETU

1.2.1. Mednarodni komite za fair play ICFP

Fair play so v športu prvič uradno zaznamovali Jean Borotra in njegovi somišljeniki in so ga omenili na seminarju UNESCO v Gautingu v Nemčiji leta 1963. Tam so se sestali funkcionarji ICSPE (International Committee for Sport and Physical Education) in novinarji AIPS (International Sports Press Association). Istega leta so se v Parizu 17. septembra sestali še enkrat in skreirali nagrado za fair play, ki se še danes imenuje »Pierre de Coubertin Awards«. 29. maja, leta 1973 so imenovali ICFP Mednarodni komite za fair play (International Committee for Fair Play). Nagrade podeljujejo po načelih deklaracije fair playa po ICFP. Vsako leto jo podelijo športnikom za najbolj fair play potezo. Kasneje so pričeli tudi s podeljevanjem nagrade »Letters of Congratulation« posameznikom, ki so se trudili s humanitarnim delom. Danes ICFP podeljuje nagrade na več področjih (<http://www.fairplayinternational.org/introduction.php>):

- Trophy
 - ❖ Pierre de Coubertin Trophy (za športnike ali ekipe s posebnim fair play dejanjem)
 - ❖ Jean Borotra Trophy (za kariero posameznikom)

- ❖ Willi Daume Trophy (posamezniku ali organizaciji za promocijo fair playa)
 - Diploma
 - Letters of Congratulation
 - Special Prize of ICSP

Nagrade posamezniki in skupine dobivajo zaradi različnih zaslug: vedenja (Attitude), poklicne uspešnosti (Career) in promocije (Promotion). Slovenski športniki, ki so prejeli diplomu za FP so: leta 2006 Emil Tahirovič in trener Roni Pikec (plavanje), leta 2004 Matej Žagar (spidvej). Letters of Congratulation pa je leta 2000 dobila Andreja Razlag za delo z invalidi (humanitarnost).

1.2.2. Evropsko gibanje za fair play EFPM

Evropsko gibanje za fair play (European Fair Play Movement) je nevladna mednarodna ustanova, ustanovljena leta 1994 s sedežem v Ammersfortu na Nizozemskem. Osnovni cilj organizacije je razširjanje ideje fair playa v športu in vsakdanjem življenju izven športnih terenov v Evropi. Tako pomaga športnim organizacijam organizirati pobude za fair play, vzdržuje stike med športnimi in izobraževalnimi organizacijami, tako da podpira cilje fair playa kot tudi športne dogodke. Promovira izmenjavo informacij med članicami. Ukvarja se s športnimi in etičnimi vprašanji.

1.3. ORGANIZACIJE ZA PROMOCIJO FAIR PLAYA V SLOVENIJI

1.3.1. Zavod za fair play in strpnost v športu (Sportikus)

Zavod za fair play in strpnost v športu (v nadaljevanju Zavod) je bil ustanovljen na civilno pobudo januarja leta 2001. Glavne zasluge za ustanovitev organizacije ima Milan Hosta. Promovira športne ideale, vzgaja v duhu poštene igre, zavzema se za raziskovalno dejavnost na področju etike športa in spodbuja h kakovostnemu delu športnikov, sodnikov in organizatorjev (<http://www.sportikus.org/predstavitev.html>).

Organizacija je bila ustanovljena z namenom opravljanja dejavnosti preučevanja, popularizacije, spodbujanja, izobraževanja, svetovanja in razvoja na področju etike v športu ter za spodbujanje in uvajanje novih vzgojno-izobraževalnih programov, prijemov, znanj in metod na področju športa, fair playa in strpnosti v športu.

Sportikus je registrirana blagovna znamka, s katero upravlja Zavod in je hkrati tudi njegov znak. Znak je stiliziran steber z žogo in napisom Sportikus. Steber predstavlja temelj in trdno podporo, hkrati pa daje pridih antike, ki ponazarja večni duh etičnih idealov. Žoga je simbol športa, ki po svoji naravi združuje ljudi. Sportikus je akronim, ki povzema način ukvarjanja s športom, ki ga zavod promovira.

Zavod že od leta 2007 organizira Dan fair playa s pomočjo številnih drugih organizacij, ki združujejo svoje programe s fair playem. Osrednji dogodek se imenuje »Srce športa - dan fair playa«. Dogodki vsebujejo revijalne tekme, družbeni program, program za zdravje in sodelovanje strokovnjakov iz različnih vej športnega udejstvovanja

(http://www.sportikus.org/ostali_projekti/ostali_projekti/svetovni_dan_srca_fair_playa_in_miru.html).

Preko projekta FARE (Football against rasism in Europe), ki se ga udeležuje že pet let in poteka v oktobru na nogometnih igriščih po vsej Evropi, so organizirali akcijo z geslom »Vse barve so lepe« na tekmah pokala Hervis Slovenije dne 20. in 21. oktobra, 2009. Na vseh osmih tekmah se je organiziral poseben protokol, kjer so igralci prvih enajstERIC na igrišču širši javnosti pokazali posebej pripravljene rdeče kartone. Kartoni bodo na eni strani nosili slogan »Proti diskriminaciji«, na drugi strani pa bodo označeni z znakom posameznega kluba in lastnoročnim podpisom igralca, ki bo karton nosil. Karton služi kot opozorilo proti vsem oblikam nestrpnosti (didaktični pripomoček) in kot spominek in nagrada za navijače oziroma obiskovalce, saj bodo po protokolu razdeljeni prav med njih

(http://www.sportikus.org/ostali_projekti/fare_2009/).

Projekt »Fair Fun« je bil izpeljan v preteklih letih, kjer so poskusili oceniti navijaške skupine prvoligaških klubov. Leta 2005 so bili nagrajeni »Beli vragi« iz Bele krajine, 2006, »Ravbarji« iz Domžal, 2007 pa »Viole« iz Maribora. V okviru projekta je bila pred tekmo Slovenija : Severna Irska organizirana tudi tekma navijačev obeh ekip, ki je bila odigrana na Kodeljevem v Ljubljani. Organizirali so jo člani Slovenija supporters. Med tem ko naši mediji niso pokazali večjega zanimanja za zanimivo akcijo, je severnoirska BBC pripravila posebno reportažo (Pinter, 2008). Mnenja sem, da v slovenskem navijaškem prostoru manjka takšnih akcij, ki združujejo navijače in kličejo po svoji izvornosti.

1.3.2. Slovenska olimpijska akademija (SOA)

SOA je posebni strokovni, vzgojno-kulturni, izobraževalni in propagandni program OKS-ZŠZ. Njene naloge izhajajo iz splošnih nalog Mednarodnega olimpijskega komiteja in posebnih nalog za območje Slovenije ter vsebinskih z vidika slovenskega športa. Ustanovljena je bila leta 1995, vendar prvi zametki dela neformalno segajo že

v leto 1994. Je sestavni del Mednarodne olimpijske akademije, ki je posebna raziskovalna, vzgojno-izobraževalna in kulturna institucija MOK-a.

Najbolj pomembna naloga SOA je širitev športne etike in fair playa med vsemi udeleženci športa, še zlasti med mladimi. Leta 1996 je izdelal zloženko o fair playu v 350.000 izvodih. Vsakemu osnovnošolskemu učencu je namenila eno in to je bil prvi primer promocije fair playa po osamosvojitvi Slovenije.

Naloge olimpijske akademije so: vzgojno-izobraževalne, publicistično-založniške, muzejsko-arhivske, športno kulturne, mednarodne, nagrajevanje, splošno kulturne in zabavne, ter fair play, ki vsebuje naslednje alineje (<http://www.olympic.si/index.php?id=15>):

- razvoj in promocija slovenskega olimpijskega gibanja,
- proučevanje zgodovine olimpizma in slovenskega športa nasploh,
- sodelovanje v izobraževalnih programih Mednarodne olimpijske akademije,
- sodelovanje pri programskih aktivnostih Kluba slovenskih olimpijcev,
- razvoj in promocija izobraževalnih ter promotivnih programov strpnosti in fair playa v športu,
- razvoj izobraževalnih vsebin in promocija prostovoljnega dela v športu,
- priprava strokovnih izhodišč s področja olimpizma, strpnosti in fair playa za skupne projekta z Odbori ni Komisijami OKS-ZŠZ,
- mednarodno sodelovanje,
- založništvo,
- muzejska dejavnost.

Modri karton (Pinter, 2002) je ena izmed oblik uveljavljanja fair playa in opozarja športnike, ekipe, trenerje in tudi gledalce, ki si prizadevajo za čisti šport in strpne odnose med vsemi udeleženci. Je spodbuda, priznanje in nagrada za dejanje, ki presega pričakovano raven športnega obnašanja. Prvi modri karton je dobila strelka in olimpijka Natalija Prednik, ker je na tekmi za svetovni pokal svojo puško posodila slovaškemu kolegu, ki bi moral zaradi okvare orožja predčasno zapustiti tekmovanje.

Kar pa je za naše raziskovanje še bolj pomembno, je, da je na tekmovanju Rad igram nogomet nagrado Modri karton prejela Živa Hanžič kot edino dekle v ekipi. Zaslužila si ga je s svojo požrtvovalnostjo in občutkom za pošteno igro. Tekmovanje je potekalo med 10-letniki. Tako lahko ugotovimo, da se lahko dekleta pri tej starosti še enakovredno kosajo s fanti, kar pa kasneje ni več mogoče. Fantom se veliko bolj poveča mišična masa in to je pglaviten razlog, ki dekletom daje manjše možnosti razvoja vrhunske igre. Zato je v slovenskih mlajših kategorijah omogočeno, da lahko dekleta igrajo v tekmovanjih skupaj s fanti, saj tekmovanj za dekleta teh starostnih skupin za enkrat še ni.

1.4. VREDNOTE

Vrednote so eden izmed najpomembnejših psiholoških sestavnih elementov delovanja človeka. Če pogledamo definicijo vrednot, govorimo o vrednoti kot tisti, ki posamezniku priznava veliko načelno vrednost in zato temu daje prednost. Tu se vprašamo, čemu bomo posvetili največ časa, če se odločamo med več dejavnostmi in potencialnimi pozornostmi. V primeru, da bi na svetu živeli neomejeno, vrednote ne bi imele nobenega smisla. Prav tako vrednote ne bi imele nobenega smisla, če bi se lahko vseh stvari v življenju lotili naenkrat. Včasih je enostavno potrebno nekaterim stvarem dati prednost. Celostno gledano vrednote predstavljajo naš individualni odgovor na vprašanje, kako je smiselno živeti.

1.4.1. Definicije vrednot

Vrednota je univerzalen pojem, ki ga več avtorjev definira na sebi lasten način. Schwartz in Blisky (1987; v Musek, 2000) v svojem odličnem sestavku o vrednotah pravita, da so vrednote pojmovanja ali prepričanja zaželenih končnih stanj ali vedenj, ki presegajo specifične situacije, usmerjajo in vodijo izbiro ali pa oceno ravnanj in pojavov in so urejene glede na relativno pomembnost. To pojmovanje pravi, da lahko vrednote pojmujejo kot posebno vrsto motivacijskih ciljev.

Rokeach (1973; v Musek, 2000) pravi, da se lahko vrednote nanašajo na predstavo o zaželenih končnih stanjih terminalne vrednote (svoboda, nacionalna enakopravnost, lepota) ali pa predstavo o vedenju, ki omogoča doseganje zaželenega oz. instrumentalne vrednote (poštenost, pogum). Smatra tudi, da so vrednote kategorija verovanj oziroma prepričanj, da je vrednota trajno prepričanje, specifičen način obnašanja ali eksistence družbeno ali osebno bolj zaželen v odnosu na nasprotni ali obratni način obnašanja ali eksistence. Vrednota se kot pojav pojavlja v vseh pojavih, ki so pomembni za proučevanje in razumevanje človeka. Rokeach predstavlja tudi izrazne oblike, ki pravijo, da so vrednote predvsem standardi, ki usmerjajo vedenje. Usmerjajo ga na sledeče načine:

- Napeljujejo nas na zavzemanje določenega mišljenja o nekem družbenem vprašanju,
- Vplivajo na naše izražanje pred drugimi,
- Predstavljajo nekakšen standard v naših ocenah samih sebe do drugih ljudi,
- Predstavljajo vzorce, s katerimi vplivamo in prepričujemo druge,
- Omogočajo razumevanje stališč, verovanj, dejanj, ki bi bila sicer družbeno nesprejemljiva.

Pri Rokeachu vrednote predstavljajo tudi nek generalni model za razreševanje konfliktov pri odločanju (Smrdu, 2002).

Tako Rockeach kot Allport (1961, 1969; v Musek, 2000) bolj poudarjata vrednote kot osebne kategorije kakor vrednote kot lastnost objektov. Allport je prepričan, da je vrednota prepričanje, na osnovi katerega posameznik deluje s pomočjo preferenc.

Kluckhon (1951; v Musek, 2000) označuje vrednote kot pojmovanje zaželenega, ki vpliva na to, kako se ljudje odločajo za akcijo in kako ocenjujejo pojave.

Popovič (1973; v Musek, 2000) meni, da so vrednote vsi tisti objekti, naše vedenje, medčloveški odnosi, predmeti, naravni pojavi, s katerimi se povezuje človekova potreba po trajnosti, obstojnosti.

Musek je zapisal definicijo, ki pravi, da si lahko vrednote zamišljamo kot generalna pojmovanja in prepričanja o pojavih, za katere si prizadevamo in ki nam zato predstavljajo ene vrste ciljev oz. idealov. Pravi, da bi lahko vrednote opredelili kot posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo naše interese in naše vedenje kot življenjska vodila (Musek, 2000).

1.4.2. Vrste in struktura vrednot

Pogačnikova lestvica osebnih vrednot

Vsak posameznik odloča, kaj je zanj pomembno in kaj ne. To se lahko nanaša na osebno, družbeno ali splošno raven. Pogačnik (2002) loči:

- Osebne vrednote (se nanašajo na posameznika osebno)
- Družbene vrednote (se nanašajo na družbo, v kateri posameznik živi)
- Splošne vrednote (se nanašajo na celotno družbo in nasploh)

Pogačnik (2002) se orientira samo na raziskovanje osebnih vrednot. Definira jih v lestvici osebnih vrednot, ki vsebuje 24 vrednot, ki se nanašajo na temeljne človeške motive, vsaka od vrednot na enega. Razvrstitev vrednot naj bi povedala, katere vrednote realno obstajajo in kako jih razvrstimo v logičen sistem. Pogačnik deli vrednote na:

Družba

hobiji / prosti čas

hrana / pijača

imetje / denar

lepota / umetnost

moč / vpliv

moralna, etična načela

nove izkušnje / doživetja

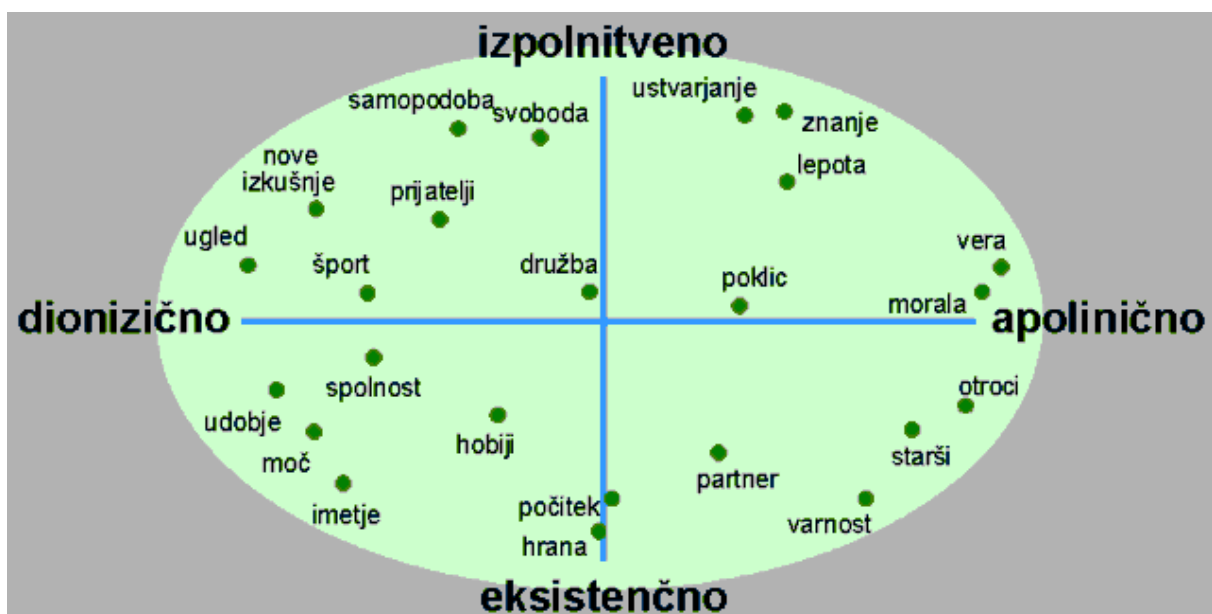
osebna varnost / zdravje

otroci

partner/-ka / ljubezen

počitek
 poklic / delo
 prijatelji
 samopodoba
 spolnost
 starši / dom
 svoboda / neodvisnost
 športno udejstvovanje
 udobje / uživanje
 ugled / slava
 ustvarjanje
 vera / bog
 znanje / modrost

Med tipi osebnih vrednot obstaja šibka povezanost. Pogačnik oblikuje na podlagi korelacije prostor osebnih vrednot, ki ga Masek imenuje univerzum vrednot. Struktura vrednot nam nudi grafični prikaz vrednotnega sistema vsakega posameznika. Posameznik se lahko uvrsti v določen kvadrant, ki ima vsaj dve relaciji: dionizično – apolinično, ki se dopolnjujeta z izkustveno ali eksistenčno.

Slika 1. Struktura osebnih vrednot (Pogačnik, 2002).

Muskova hierarhija vrednotnega prostora

Zelo dober vpogled v strukturo človekovega vrednotnega prostora nudi tudi Muskova hierarhična teorija vrednotnega prostora. Ta zajema 54 posameznih vrednot, 13 vrednotnih kategorij srednjega obsega, 4 vrednotne tipe in 2 super kategoriji vrednot. Najbolj pogosto ugotovljene kategorije srednjega razreda so podčrtane, ker so se ostale kategorije v nekaterih raziskavah združevale s katero (ali več) od drugih kategorij (Musek, 2000).

DIONIZIČNE VREDNOTE		APOLONSKE VREDNOTE		<i>največji obseg (velekategorijska)</i>
HEDONSKI	POTENČNI	MORALNI	IZPOLNITVENI	<i>večji obseg (vrednotni tip)</i>
<u>čutne</u> zdravstvene varnostne	<u>statusne</u> <u>patriotske</u>	<u>socialne</u> <u>demokratske</u> <u>tradicionalne</u>	<u>spoznavne</u> estetske <u>kulturne</u> aktualizacijske <u>verske</u>	<i>vrednotne kategorije srednjega obsega</i>
veselje, zabava, vznemirljivo življenje, udobje, uživanje	moč, ugled, slava, denar, politični uspeh ljubezen do domovine.	ljubezen, družinska sreča, razumevanje s partnerjem mir, sloga.	resnica, modrost lepota, narava umetnost, kultura	<i>posamezne vrednote</i>

Slika 2. Muskova hierarhija vrednotnega prostora (Musek, 2000).

Tudi moja raziskava sloni na Muskovi hierarhiji, saj je Muskov vprašalnik, ki sem ga uporabila za korelacijo, osnovan na tej strukturi. V tem modelu so zajete tako osebne kot družbene vrednote, ki se povezujejo od makro do mikro strukture. Hierarhija je mišljena kot sistem, kjer se vrednote združujejo v kategorije, ki pa niso več vrednote.

Fair play kot univerzalna vrednota

Pri ocenjevanju fair play vedenja sloni karakteristična lastnost vseh kodeksov na vidiku poštenega tekmovanja za zmago. Univerzalno in humano dimenzijo daje interpretaciji fair playa predvsem opazovanje pravil in kdo ta pravila v določenih okoliščinah opazuje in na kašen način jih interpretira. Pomembno je predvsem iz vidika morale, ki ga povzdignemo na nivo univerzalnih vrednot ne samo v športu, ampak tudi v izobraževanju mladih po celem svetu. Predvsem to prepoznamo v kontekstu Olimpijskega gibanja. Ustanovitelji in zagovorniki Olimpijskega gibanja imajo vedenje v skladu s fair playem za eno vodilnih vrednot športa, brez katerega šport izgubi svoj smisel (Smrdu, 2002).

1.5. ZNAČAJ ŠPORTNIKA

»En igralec, ki ravna športno, je vreden veliko več kot petdeset takih, ki pridigajo o športnem ravnanju« (Knut Rockne). Iz te misli lahko izluščimo, da je značaj stvar nas, vsakega posameznika in iz česar izhaja vse naše ravnanje in obnašanje. Vedno so »naša stališča« in »naša ravnanja«. Odgovor se vedno začne in konča s posameznikovim značajem. Značaj je vse (Gough, 2003). Značaj je tisto, kar moralno določa človeka. Ustvarja se skozi posamezna dejanja, kjer bolj ali manj umerjamo srednjo pot. V veliko pomoč pri izgradnji lastnega značaja so naši starši in naši trenerji. Iz lastnih izkušenj vem, koliko lahko trener s svojim lastnim pozitivnim gledanjem na svet in z duhom fair playa pomaga pri rasti značaja. Pomembno je, da lahko naši vzorniki delujejo pozitivno na nas in nam pomagajo prevzemati pravilne norme, po katerih se v športu ravnamo. Zavedati se moramo dejstva, da vse izhaja iz nas samih in da moramo stati za svojimi odločitvami. Kot pravi pregovor: preden pokažeš s prstom na iver v sosedovem očesu, pomisli na bruno v svojem lastnem!

Gough v knjigi Značaj je vse: za etično odličnost v športu govori o nešportnem ravnanju kot o onesnaževanju zraka. Pravi, da je pomembno, da se o pomembnosti športnega ravnanja pogovarjamo kot o kakovosti zraka. Za sproščeno in polno dihanje potrebujemo svež zrak, ki nas napolni z energijo. Tako ugotavlja, da če so nešportna stališča in obnašanje v resnici kot onesnaževanje zraka, kako nevaren zdravju je postal današnji šport. To prepuščam v presojo vam, ker tega zagotovo natančno ne ve nihče. Včasih se zdi kaj hudo onesnaženo, pa v resnici ni in obratno.

Mi, kot stroka v športu, se moramo zavedati možnosti iskanja prave poti. Moramo podpirati športno ravnanje in s tem uveljavljati svojo doktrino. Mladim moramo ponuditi možnost, da se odločajo za športno ravnanje in ga spodbujati. Ne smemo vsakega, ki naredi napako, obsojati s strogimi etičnimi pravili. Vsakemu kdaj spodleti, zato še nisi slab človek in športnik. Moramo mu vliti voljo in pogum, da spozna moralo zgodbe in se iz vsega kaj nauči. Velikokrat vemo, kaj je prav in se zavedamo, da ravnamo v nasprotju s pravili. Velikokrat izrečena fraza je: »... pa saj sem vedel...«. Pomembno je, da se v takih okoliščinah, oz. »etičnih dilemah« čim bolj potrudimo. Takrat nastane predvsem vprašanje, iz kakšnega testa smo in ne, kaj vemo. »Značaj je nad razumom« (Ralph Waldo Emerson).

1.6. ETIKA IN MORALA V ŠPORTU

Morala, moralnost (lat. *mos*, *mores* = običaj) označuje obliko človekovega odnosa do sveta, drugih ljudi in do sebe. Manifestira se v motivaciji postopanja, ocenjevanju moralno relevantnih dejanj, dobrih in slabih. Nanaša se torej na tisto, kar je dobro in kar je slabo, kar je pravilno in kar je napačno pri človekovi osebnosti in njegovem postopanju. Je potemtakem lahko celota moralnih vrednot in običajev v neki družbi?

Predstavlja eno od oblik družbeno-zgodovinskega obstanka človeka (poleg religije, prava, politike, države ipd.) in se torej v času spreminja, tako v smiselnem obsegu kot v vsebini. Lahko bi rekli, da je morala ena od oblik človekove družbene zavesti. Morala se pravzaprav začne tam, kjer človek svojo individualnost usklajuje in podreja zahtevam življenja v skupnosti. Tako morala vključuje pravila, norme, kategorije, ideale, pogosto nepisane predpise, ki veljajo tako za posameznike kot za celotne skupnosti (<http://sl.wikipedia.org/wiki/morala>).

1.6.1. Lawrence Kohlberg in teorija moralnega razvoja

Moralni razvoj je proces izkušenj in rasti, skozi katerega posameznik razvija svojo kapaciteto za moralno razsodnost. Ena najbolj znanih teorij moralnega presojanja je Kohlbergova teorija moralnega razvoja. Zanj je morala avtonomno področje in fenomen *sui generis*. Kot pripadnik strukturalizma je zagovornik formalnega opredeljevanja morale. Za bistvo morale postavi princip pravičnosti, katerega razume kot distribucijo pravic in dolžnosti, ki jo regulirajo koncepti enakosti in recipročnosti (dejstvo, da je kaj povezano s čim enakim, ustreznim kot povračilom).

Morala je proces izkušenj in rasti, skozi katerega posameznik razvija svojo kapaciteto za moralno razsodnost. Kohlbergova teorija je ena najbolj znanih teorij moralnega presojanja. Nekateri jo zavračajo, drugi pa jo sprejemajo in potrjujejo in tako ponujajo nove rešitve. Za Kohlberga (1981) je morala avtonomno področje in fenomen *sui generis* (Of it's own kind, njej lastne vrste). Kot pripadnik strukturalizma je zagovornik fenomenalnega opredeljevanja morale, ker se edino ta, po njegovem mnenju, izogne relativizmu različnih vsebin in zajame globinsko strukturo in s tem univerzalnost moralnosti (Smrdu, 2002).

Kohlberg je razvil 6 stopenjski sistem dojemanja koncepta pravičnosti in moralnega razvoja, ki ga je združil v 3 moralne orientacije oz. usmerjenosti. Moralna sodba se po njegovem razvija preko univerzalnih in invariantnih stopenj k vedno večji diferenciranosti in integriteti. Posameznik lahko v svojem razvoju napreduje samo v zaporednem vrstnem redu in stopenj ne more preskakovati ter se lahko ustavi kjer koli na razvojni lestvici (Smrdu idr., 2005).

Predkonvencionalna usmerjenost, predodgovorna

Presojanje na tej najnižji stopnji je predmoralno ali anomično, saj otrok (star do 9 let) ni sposoben prepoznati dileme in o njej soditi, temveč je njegovo vedenje usmerjeno le na doseganje trenutnega fizičnega zadovoljstva, torej egocentrično in hedonistično. Motivacija in nadzor sta zunanja in se navezujeta na strah pred fizičnim ali materialnim kaznovanjem. K tej moralni usmerjenosti spadata:

- 1. stopnja: *heteronomna morala, stopnja poslušnosti ali strahu pred kaznovanjem* (egocentrično dojetanje sveta, upoštevanje avtoritete, naivni moralni realizem),
- 2. stopnja: *instrumentalno relativistična faza, hedonizem* (konkretna individualistična perspektiva - oko za oko, zob za zob, zadovoljevanje lastnih potreb v svetu, kjer ima vsak posameznik svoje potrebe) (Smrdu idr., 2005).

Konvencionalna usmerjenost- konformistična

Posamezniku postanejo pomembnejša socialna pričakovanja, družbena pravila, norme, predvsem pa se v njem pojavi potreba, da je njegovo ravnanje skladno s temi pravili, pričakovanji, normami, da podpira, ohranja in opravičuje družbena pravila. Motivacija se pretvori v notranjo, vendar pa je nadzor nad dejanji še vedno zunanji. To raven moralnega presojanja večino adolescentov in odraslih posameznikov zaznamuje dejstvo, da posameznik ne razume, da so tudi družbena pravila rezultat odgovorov in da jih je mogoče spremeniti. Stopnji sta:

- 3. stopnja : *medosebna konformnost, vzajemna pričakovanja in odnosi* (usmerjenost k pridobivanju socialnega odobravanja, pomoč drugim, ohranjanje avtoritet, ki spodbujajo stereotipno vedenje, sociocentrična glediščna točka, biti dober v lastnih očeh in očeh najbližjih),
- 4. stopnja : *usmerjenost k zakonitosti in redu* (orientacija k socialnemu redu in upoštevanju pravil, v katera je brezpogojno prepričan, saj tako vsak posameznik prispeva družbi in prinaša splošno korist, internalizacija oz. ponotranjenje pravil in norm, ki postanejo del osebnosti) (Smrdu idr., 2005).

Pokonvencionalna usmerjenost - principiелno-moralna

Tukaj postaneta motivacija in nazor oba notranja (vzpostavitev vesti), saj vse temelji na notranjih procesih mišljenja in presojanja, ki so plod načel, ki imajo splošno veljavnost. Socialno sprejete standarde posameznik argumentira in se odloča, kateri je boljši. Pokonvencionalno stopnjo moralnega presojanja doseže približno 25% odraslih oseb, vsekakor pa ne pred 20. letom. Stopnji sta:

- 5. stopnja: *vzajemno družbeno soglasje* (pravičnost mora biti osnova t.i. »načelo največje dobrine za največje število ljudi«, motiv za pravilno ravnanje je spoznavno-moralno ravnotežje na osnovi vesti, posameznik izbira univerzalne vrednote in pravice, ki naj bi jih vsak želel vgraditi v moralno družbo),
- 6. stopnja: *univerzalno etična načela* (vseobsegajoča načela pravičnosti, univerzalna etična načela, ki so neodvisna od okoliščin in določene družbe, ravnanje usmerja lastna vest, pomembna je racionalna vera v veljavnost posameznikovih načel, skrb za ohranjanje samospoštovanja, pozitivni predpisi in ne negativne prepovedi, filozofski ideal morale in pravične družbe, kjer je posameznik sposoben v popolnosti sprejeti perspektive vseh udeleženihih v

moralni dilemi in se odločiti glede na univerzalna in vzajemna etična načela glede na vse osebe v vseh situacijah) (Smrdu idr., 2005).

1.6.2. Carolina Gilligan in ženska morala

Carolina Gilligan (1982) na osnovi Piagetovih raziskav ugotavlja, da imajo deklice bolj pragmatičen odnos do pravil kot fantje. So bolj sprejemljive za inovacije in lažje vidijo izjemo v pravilu. Ženske naj bi na prvo mesto postavljale vzdrževanje odnosov in ravno zaradi tega so se pripravljene prilagajati. Za njih je svet predvsem preplet odnosov med ljudmi. Za ženske je idealen svet brez konfliktov, kjer so ljudje obzirni in spoštljivi. Medtem ko za moške tekmovalna situacija predstavlja izziv, je za ženske frustrirajoča. Moški v sporu vidi nasprotnika kot tekmeca, ženska pa soudeleženca v istem problemu. Do razlik med spoloma prihaja zaradi različne življenjske orientacije in razvojne poti iz katere izvira tudi različna moralna orientacija. Ženske pri opisovanju sebe izpostavijo predvsem svoj odnos do drugih. Glavna teza Gilliganove je, da moralni razvoj moških poteka preko razvoja načela pravičnosti, ženski pa preko razvoja načela skrbnosti (Smrdu idr., 2005).

1.6.3. Etika

Pojem etika je grškega izvora (ethos), ki pomeni nprav, značaj, način življenja. Danes jo pojmuje kot filozofski nauk o naravnosti, o dobrem in o zlu. Razumemo jo kot filozofsko disciplino, ki raziskuje temeljne kriterije moralnega vrednotenja. Lahko jo razumemo tudi kot splošno teoretično in racionalno utemeljevanje moralnosti. Je filozofska panoga, ki se ne ukvarja toliko s posamičnimi normami in življenjskimi navodili, temveč je filozofsko razmišljanje o sami moralnosti, o tem, kaj je človek, da je tako neogibno moralno bitje, in čemu naj bo zavezan pri svojih moralnih presojah in odločitvah. V ožjem smislu je etika torej filozofsko razpravljanje o pojavu moralnosti ter o njegovih temeljih in smislih. Središčna vprašanja etike so: kaj je dobro, kaj moram narediti, kakšen človek naj bom in kakšen ne smem biti. Dati odgovore na ta vprašanja zajema samo polovico dela etikov. Druga polovica je težja. Obrazložiti, upravičiti svoje odgovore na ta vsakodnevna pomembna vprašanja. Potemtakem izraz označuje tisto bolj izvorno človekovo moralno zavest, da ni vseeno, kako živimo in delamo. To je najsplošnejša zavest, da dolžnosti in obveznosti so.

Etika pa ni samo vprašanje odnosa do sebe in soljudi. Vedno bolj pomembno postaja tudi vprašanje odnosa človeka do narave. Posebna veja etike, etika narave, ni le trend neke filozofske šole ali kaprica filozofov, je namreč pomembna disciplina, ki naravi pripisuje avtonomno vrednost. Tako lahko tudi preko odnosa do lastnega telesa vzpostavimo stik z odnosom do narave. Etika športa se dokončno obrača k naravi.

Etika je razumljena kot filozofija morale. Moralo Stres opredeli kot določeno in konkretno vsoto pravil in norm človekovega ravnanja. V različnih skupinah imamo različna moralna navodila, zato se žal nekatere skupine neuspešno promovirajo, da je njihova morala splošno veljavna in brezpogojna. Ne vidijo, da se morala v marsičem spreminja glede na razvojno stopnjo posameznika, družbeno-ekonomske posledice, ne nazadnje tudi na naravno stanje (Hosta, 2007).

Vse etične teorije uporabljajo različne normativne principe, ki določajo in opravičujejo dejanja in obnašanje. Meta etika in normativna teorija sta glavni veji filozofije morale. Meta etika se ukvarja z naravo morale, z metodami za izbiro moralnih načel in utemeljuje normativno etiko. Gensler navaja 6 pristopov meta etike:

- kulturni relativizem (vsaka kultura ima svoje moralne norme in po načelu relativizma naj ne bi bili zmožni enotnega moralnega konsenza),
- subjektivizem (moralne in druge norme utemeljuje glede na osebno vrednotenje in korist posameznika),
- emotivizem (so izrazi občutij, ki lahko, ni pa nujno, odsevajo dejanska čustva),
- preskriptivizem (nekognitivna teorija, kjer so moralne izjave določila o načinu obnašanja),
- supernaturalizem,
- intuitivizem (Hosta, 2007).

Teorije normativne etike oblikujejo in razlagajo moralne principe. Vsebujejo potek nastajanja moralnih standardov, ki uravnavajo pravilno in napačno ravnanje. Klasičen primer normativnega principa je: Obravnavaj druge, kot bi si sam želel, da obravnavajo tebe. Običajno normativne teorije razdelimo na teleološke in deontološke teorije. Pri teleoloških je temeljnega pomena, da se pri moralnem ocenjevanju ozirajo po posledicah delovanja, in če dobre posledice prevladujejo nad slabimi, potem je dejanje moralno pravilno. Tako lahko ocenimo tudi karakter moralnega subjekta. Tukaj poznamo:

- utilitarizem (pravilno ali napačno zapečati izključno glede na posledice) in
- etiko vrlin (razvijala se je že preko grških filozofov in enostavnih norm in vrednot do sodobne teorije in kompleksnosti pojmovanja).

Deontološke teorije se v nasprotju s posledicami zanašajo bolj na sledenje določenim vnaprej znanim pravilom oz. imperativom. Te teorije postavijo pečat pravilnega in napačnega v avtonomno vdanost moralnim zakonom in dolžnostim. Najbolj znana je Kantova teorija. Po Kantu je edini kriterij, po katerem se sodi moralna vrednost dejanja motiv, ki stoji za njim in ne posledice dejanja (Hosta, 2007).

Naj preidem od splošne etike k etiki v športu. Torej, etika je razumljena kot filozofija morale. Tako se, kot v športu govorimo o normah obnašanja, zapovedih, ki jih določajo regulativna pravila igre, prepovedih in tudi sankcijah zaradi kršenja pravil, gibljemo na področju športne morale. Športna morala je besedna zveza, ki jo lahko razumemo vsaj na dva načina: prvič kot o motivacijski naravnosti, drugič pa kot

vzdušje, ki vlada med sodelujočimi. Vsa moralna vprašanja pa lahko obravnavamo tudi z etičnega vidika, če se poglobimo v teorijo.

1.7. ŽENSKI NOGOMET

V naši družbi še vedno prevladujejo patriarhalni kulturni obrazci, ki že od zgodnjega otroštva predpisujejo ženskam in moškim »primerne« socialne vloge. Družba preko dejavnikov socializacije (družina, šola, družbene institucije) prenaša na posameznico/posameznika vzorce vedenja in sklope vrednot, ki so družbeno sprejemljivi in zaželeni. To vpliva na izbor poklicev kot tudi na izbiro športnih panog (Doupona Topič, 2007).

Tako si ženski nogomet v svetu utira svojo pot med mediji in splošno prepoznavnostjo. V družbah z večjo toleranco in boljšim socialnim stanjem je že na pravi poti k profesionalizmu in približku ženskemu vrhunskemu športu. Čuti se počasno spreminjanje mita o ženski kulturni identiteti. Ženski nogomet se vseskozi zgleduje po moškem vzorcu, grobi in hitri igri. Zato raziskave še vedno kažejo, da se ženske raje odločajo za športe, ki so obarvani z estetiko in ritmom. Ženske, ki pa se odločamo za »moški« šport, poln kontaktov, rušimo stereotipne predstave okolice, ki nam velikokrat nasprotuje. Mnoge kvalitetne tekmovalke naletijo na resne ovire, ko se želijo vključiti v moške športe, saj mnogi dvomijo o kvaliteti in realnih sposobnostih ženskih predstavnic.

1.7.1. Ženski nogomet v svetu

Prve sledi ženskega nogometa najdemo že pred 800 leti. V 12. stoletju so v Franciji ženske igrale t.i. »la soule«, igro podobno nogometu, vendar so bile s strani moških vedno pregnane z igrišč in zasmehovane. Nogomet se je med ženskami začel hitreje širiti v drugi polovici 19. stoletja. Leta 1864 je postal nogomet priljubljen med ženskami v Angliji, istega leta pa je bila ustanovljena tudi prva ženska nogometna ekipa - British Ladies. V Nemčiji, ki je danes tako rekoč velesila ženskega nogometa, pa so bili prvi zametki ženskega nogometa šele okoli leta 1900, vendar pa so ga kmalu zatem kaj hitro prepovedali, predvsem zaradi zdravstvenih razlogov, češ da ženske niso sposobne takšnih fizičnih naporov. Po letu 1970 pa so v Nemčiji tudi uradno dovolili ženskam igrati nogomet, čeprav še vedno pod določenimi pogoji: zimski premor, krajši igralni čas, manjše žoge itn. Po letu 1950 se je začel razvoj ženskega nogometa po svetu in tudi v Evropi. Čeprav je bil še vedno strogo prepovedan, so se ženske množično družile v ekipe, predvsem na Danskem, Nizozemskem in Češkem (Mikelin, 2005).

Naraščajoča udeležba žensk pri različnih športnih programih in treningih je pravzaprav nedavna. Pravila sodelovanja v športu so osnovali moški in jih zato tudi

branijo. Tudi nogomet je ena izmed športnih panog, ki so si jo moški »prisvojili« in vključevanje žensk v to športno igro je bilo zanje na začetku nesprejemljivo. V nekaterih državah, kjer so to stereotipno mišljenje spremenili, se ženski nogomet danes igra na visokem nivoju in ima podporo celotne družbe, kjer pa ni tako, se nogometašice spopadajo z različnimi problemi in težavami (Lulik, 2008).

Je že res, da je ženski nogomet v primerjavi z moškim nekoliko »nežnejši«, vsaj če sklepamo po naravi žensk, vendar je tudi igra deklet čedalje ostrejša in bolj dinamična, kar pa je pogojeno z njihovo čedalje boljšo psihofizično pripravljenostjo. Igralke morajo imeti visoko razvite motorične sposobnosti in tudi visoke funkcionalne sposobnosti organizma. Seveda ne smemo tu zanemariti drugih faktorjev, kot so: intelektualne in vedenjske lastnosti, sociološke dimenzije.... Sodobni model nogometne igre zahteva od igralk tudi univerzalne sposobnosti, saj igralk niso več šablonsko vezane na določeno igralno mesto. Z menjavanjem mest se igralk pojavljajo na različnih delih igrišča in v vseh fazah igre. To pa zahteva že zgodnjo selekcijo in usmerjanje mladih igralk glede na njihove sposobnosti že od najmlajših kategorij. V evropskih in svetovnih velesilah ženskega nogometa, kot so Nemčija, Anglija, ZDA, Brazilija in druge, se teh stvari poslužujejo in njihova dekleta igrajo nogomet na visoki ravni, ki privablja tako gledalce kot tudi sponzorje in se ga ne bi sramovali niti njihovi moški kolegi (Lulik, 2008).

Da v državah, kjer je ženski nogomet dobro razvit, začnejo deklice z igro nogometa že zelo zgodaj in to skupaj s svojimi moškimi kolegi, je opazila tudi dr. Mojca Doupona Topič pri ogledu športnega tabora v Ameriki. Svoje občutke je zapisala tako: »Najbolj obiskan program je nogomet (soccer, kot mu rečejo Američani). V tem programu sodelujejo otroci od šestega do petnajstega leta in skupaj vadijo fantje in dekleta. Ko opazujem ta dekleta, imam občutek, da se zelo dobro počutijo na nogometnem igrišču, so samozavestna, okolje jih sprejema popolnoma enako kot dečke, imajo podporo svoje družine. Pravo veselje je gledati samozavestna in zadovoljna dekleta, ko se podijo po travnatih igriščih v nogometni opremi, kamor obvezno sodijo kopačke, ščitniki in nogometne nogavice (Doupona Topič, 2007)«.

Je pa res, da povsem profesionalna ni nobena ženska nogometna liga v svetu. Nekaj časa so s tem poskušali v ZDA, a se ni obneslo. To pa seveda ne pomeni, da nekatere igralk, npr. v Nemčiji in Angliji, ne prejemajo visokih denarnih zneskov. Vendar klubi igralkam pomagajo tako, da jim najdejo službo, ki jim omogoča podrejanje klubskim dolžnostim in zahtevam. Tako imajo igralk poleg službe še vedno dovolj časa za treninge. Za primer lahko vzamem francosko ligo, kajti s francosko žensko nogometno reprezentanco tekmujejo v skupini tudi naše reprezentantke in sicer v okviru kvalifikacij za evropsko prvenstvo 2009. Pri njih imajo ligo z dvanajstimi klubi, kjer prednjačijo Lyon, Montpellier in Paris SG. Ti klubi si tudi želijo profesionalizirati nogomet. Zaenkrat se večina igralk ukvarja z nogometom polprofesionalno, vendar se pogoji v klubih iz leta v leto izboljšujejo, zato v kratkem

pričakujejo, da bodo nekatera dekleta začela igrati nogomet tudi profesionalno. Vendar pa pri njih tudi nogometna zveza veliko vlaga v reprezentanco, kar dokazuje tudi to, da so reprezentantke iz Pariza priletele na tekmo z našimi izbrankami z zasebnim letalom (Lulik, 2008).

Vsa večja tekmovanja v ženskem nogometu so bila prvič organizirana konec 20. stoletja. Prvo evropsko prvenstvo je bilo na Švedskem leta 1984, prvo svetovno pa na Kitajskem leta 1991 (prvo svetovno prvenstvo v moškem nogometu je bilo leta 1930). Na olimpijskih igrah so se ženske v nogometu prvič pomerile v Atlanti leta 1996. V ženskem nogometu je olimpijski turnir zelo pomemben in se ga udeležujejo vse najboljše reprezentance sveta, za razliko od moške različice (<http://www.uefa.com/competitions/woco/statistics/index.html>).

Lansko evropsko prvenstvo, ki se je odvijalo na Finskem, je osvojila reprezentanca Nemčije. Kot posebnost pa je nagrado za Fair play prvenstva osvojila združena vrsta Islandije. Njen trener, Siggí Eyjólfsson, je bil s to nagrado zadovoljen in ponosen na svoje igralke, ki so igrale pošteno in po pravilih igre, kar je vzor mlajšim igralkam in osnova vrhunskega športa, ki bo živel v prihodnosti (<http://www.uefa.com/competitions/woco/news/kind=1/newsid=927930.html>).

1.7.2. Ženski nogomet pri nas

Zametki organiziranega ženskega nogometa segajo v Sloveniji že 30 let nazaj, vendar se je prvo državno prvenstvo odigralo v samostojni Sloveniji v sezoni 1992/1993, na katerem je sodelovalo osem ekip. Število ekip je do danes precej nihalo, saj je dosti klubom pošla moč in volja, nekaterim pa se šele dobro odpira. Tudi danes v članski konkurenci tekmuje osem klubov, v ligi U-17 šest klubov katere vodi tekmovalni sektor na Nogometni zvezi Slovenije; in v turnirskem sistemu tekmovalnj kategorije U-14 enajst klubov, ki jih v celoti vodi Komisija za ženski nogomet na Nogometni zvezi Slovenije. Iz tega je razvidno, da se za delo z mlajšimi nadobudnimi nogometašicami spogleduje vedno več klubov, kar je dobro za razvoj ženskega nogometa, ki naj bi stal na trdnih temeljih, kar pa je delo in razvoj nogometnega znanja mlajših kategorij.

Slovenska ženska reprezentanca je bila ustanovljena 1993. Že istega leta je na neuradni tekmi premagala izbrano vrsto sosednje Hrvaške. Mladinske reprezentance U-17, trenutno pod vodstvom Tine Kelenberger in U-19, zadnja leta pod vodstvom Petre Mikeln, se že od leta 1999 udeležujejo turnirjev za uvrstitev na evropska tekmovanja. Do danes jim žal še ni uspelo doseči kakšne odmevne uvrstitve, a delo z mladimi napreduje, kar je zagotovo najboljši recept za uspeh v prihodnosti.

Članska reprezentanca se je po kvalifikacijah za svetovno prvenstvo 2007 na Kitajskem prebila v I. divizijo ženskega nogometa. Med letoma 2007 in 2009 je uspešno nastopala na kvalifikacijah za evropsko prvenstvo, ki je bilo septembra 2009 na Finskem. Njene nasprotnice so bile Francija, Islandija, Grčija in Srbija. Po začetnem delu se jim je uspelo uvrstiti v dodatne kvalifikacije, kar je bil poglaviten cilj celotnega tekmovanja. Po začetnih težavah je igralkam uspelo kar nekaj uspešnih podvigov, kot so zmaga nad favorizirano Islandijo, nad Srbijo in dve zmagi nad Grčijo. V dodatnih kvalifikacijah so se srečale z jekleno Ukrajino in morale priznati premoč tekmicam. To se še vedno šteje kot največji uspeh slovenske ženske reprezentance, katere del sem bila tudi sama. Od tu izvira tudi ideja za raziskavo teme fair playa. Zanimalo nas je, če slovenske članske reprezentantke ob svojih dosežkih poznajo fair play in kako ga vrednotijo.

V novem ciklusu tekmovanja reprezentanca tekmuje v kvalifikacijah za svetovno prvenstvo v Nemčiji 2011. Pomerila se bo s Finsko, Italijo, Portugalsko in Armenijo.

Programska komisija izvršnega odbora NZS, to je komisija za ženski nogomet, je leta 2001 ob podpori izvršnega odbora NZS sprejela vizijo razvoja ženskega nogometa v Sloveniji. Komisija si je za prvo nalogo postavila izboljšati organiziranost in status klubov ženskega nogometa v lokalnih okoljih in medobčinskih nogometnih zvezah (Mikelc, 2005).

Komisija za ženski nogomet je pod taktirko predsednika komisije g. Željka Kljajiča leta 2009 izdelala program Strategija ženskega nogometa 2009/2012. Po strokovni analizi so si zadali naslednje glavne cilje:

- Število 1200 registriranih igralk,
- Prvenstveno tekmovanje z žensko člansko ligo, ki vsebuje 12 klubov, od katerih ima vsak najmanj dve mlajši selekciji deklet,
- Izobraziti najmanj 20 trenerk za delo v ženskem nogometu,
- Izobraziti najmanj 10 nogometnih sodnic,
- Uvesti licenciranje ženskih klubov do leta 2012 kot obveznost moškega članskega kluba, ki tekmuje v 1. SNL,

Poleg glavnih ciljev je namen strategije usmerjen predvsem: v realizacijo programa grassroots (dati dekletom čim več možnosti za igranje nogometa, sodelovanje s šolami in možnost stalnega izobraževanja vseh udeleženk), v delo v klubih (dolgoročno plansko delo z dolgoročnimi cilji, spoštovati razvojno pot igralk, vzgoja mladih osebnosti), v posamezna tekmovanja (spoštovati pravila in razmerja med tekmami in treningi ter vzgajati za to, da rezultat ni cilj dela z mladimi), v centre MNZ-jev (dodatne možnosti dela za talentirane igralk, MNZ naj bo izobraževalni center za udeležence v nogometu) in v reprezentanco, ki je vrh piramide.

Postavljena strategija ima namen poskrbeti za bolj sistematično in predvsem skupno delo na področju razvoja ženskega nogometa. Vsi, ki bodo delali v ženskem nogometu – profesionalci in volonterji, morajo delati skupno, se izobraževati in sodelovati. Strategija pomeni usmeritev in pot h končnemu cilju. Kvaliteta izvedbe pa sloni predvsem na ljudeh, ki bodo to strategijo izvajali – vsak v svojem okolju in vsi skupaj (http://www.nzs.si/resources/files/doc/dokumenti/ostali_dokumenti/ZENSKE-%20Strategija%20razvoja%202012.pdf).

Na vseh ligaških tekmovanjih pod okriljem NZS vrednotijo tudi lestvico fair play, kjer se upoštevajo naslednji parametri:

KRITERIJI ZA TOČKE NA FAIR PLAY LESTVICI

Delegat v sodelovanju s sodniki izpolni zapisnik o tekmovanju za FAIR PLAY po naslednjih kriterijih:

- A1** ekipa brez disciplinske kazni na tekmi, dobi (**MINUS**) - **3** točke
- A2** za vsak javni opomin, prejme ekipa **1** točko
- A3** za vsako izključitev igralca, ki je posledica 2.RU prejme ekipa **2** točki
- A4** direktna izključitev ali prijava igralca predstavlja za ekipo **3** točke
- A5** za prijavo ali odstranitev enega funkcionarja s klopi, prejme ekipa **3** točke
- A6** spoštovanje sodnikov s strani igralcev, se ocenjuje z naslednjimi točkami:
0 - pohvalno; **1** - primerno; **2** - neprimerno; **3** - zelo slabo
- A7** obnašanje funkcionarjev na klopi posamezne ekipe, se točkuje:
0 - pohvalno; **1** - primerno; **2** - neprimerno; **3** - zelo slabo
- A8** obnašanje navijačev posamezne ekipe se ocenjuje z naslednjimi točkami:
0 - pohvalno; **1** - primerno; **2** - neprimerno; **3** - zelo slabo
(če gostujoča ekipa nima več kot 10 navijačev, dobi avtomatsko **1** točko)
- A9** za organizacijo tekme, **RS** - redarska služba; **ZS** - zdravniška služba;
PŽ - pobiralci žog; se ocenjuje glede na to, v kolikih od navedenih služb so bile pomanjkljivosti
0 - vse delovale dobro; **1** - ena delovala slabo (katerakoli od treh)
2 - dve delovali slabo (katerakoli od treh); **3** - vse delovale slabo
- A10** odnos ekipe in funkcionarjev do igre:
0 - napadalna, atraktivna in športna igra
1 - povprečna igra z občasnimi lepimi akcijami
2 - počasna igra s tendenco zavlačevanja in z glasnimi igralci
3 - nezanimiva igra, igralci in funkcionarji nestrpni in glasni
- A11** prihod na tekmo in prijava ekipe na tekmo (min. 60 minut pred tekmo)
0 - pravočasen prihod in prijava ekipe na tekmo
1 - zamuda ekipe do 30 minut
2 - zamuda več kot 30 minut, vendar še pred delegiranim začetkom tekme
3 - zamuda več kot 60 minut, vendar pa je bila tekma še odigrana

KRITERIJI ZA TOČKE, KI JIH DAJEJO ORGANI TEKMOVANJA

Organi, ki vodijo tekmovanja, na podlagi ugotovitev pri svojem delu, dajejo posameznim ekipam svoje ocene, po spodaj navedenih kriterijih. Te točke se prištevajo k točkam, ki jih je na istem zapisniku zapisal delegat.

- B1** 4 točke za vsako disciplinsko kazen igralcu za več kot tri tekme prepovedi
- B2** 4 točke za disciplinsko kazen funkcionarju s prepovedjo daljšo od treh tekem ali za dobo enega meseca do treh mesecev
- B3** 5 točk za vsako časovno prepoved nastopanja igralcu
- B4** 5 točk za vsako disciplinsko kazen funkcionarju s prepovedjo več kot tri mesece in za vsako denarno kazen igralcu, funkcionarju ali ekipi
- B5** 10 točk za vsako tekmo, ki jo ekipa izgubi za »zeleno mizo«
- B6** 15 točk za neopravičen izostanek ekipe s tekme
- B7** 20 točk za prekinitev tekme po krivdi ekipe
(pri obojestranski krivdi vsaki ekipi 20 točk)

Po vsaki ligaški tekmi sestavi delegat v sodelovanju s sodniki poseben zapisnik tekmovanja za fair play. V njem podeli tekmecema točke za (ne)športno obnašanje na in ob igrišču. Pozornost pa ni namenjena le igralcem, temveč tudi klubskim funkcionarjem in navijačem. Nadalje se točkuje organizacija tekme tek kot dodatek disciplinske kazni, katere določijo disciplinski organi organizatorja tekmovanja. Ekipa, ki med igro ni dobila nobenega javnega opomina, je dodatno nagrajena s tremi negativnimi točkami. Ker pomeni manj točk boljši rezultat, je na koncu tekmovalne sezone najboljša ekipa tista, ki zbere najmanj točk (Pinter, 2003).

1.8. PROBLEM, CILJI IN HIPOTEZE

1.8.1. Problem

Glavna naloga v diplomskem delu je bila raziskati mnenja slovenskih nogometnih reprezentantk o strpnosti in fair playu. Fair play je način, kako športnik igra, gledalec navija, sodnik sodi, trener vodi itd. Fair play je dostojanstveno prenašanje poraza in zmage, spoštljiv in prijateljski odnos do tekmecev, trenerjev, sodnikov in organizatorjev. Je spodbujanje manj sposobnih, uživanje v svojih in drugih uspešnih potezah in tudi odnos do drugih izven igrišča. Kot starši, trenerji ali učitelji imamo pomembno vlogo pri tem, kar se naši otroci naučijo ob svojih športnih doživetjih. Z izpostavljanjem pozitivnih vrednot v športu lahko pokažemo mladim, da sta poštenost in spoštovanje do vseh sodelujočih del zmagovalne taktike, prav tako kot tudi trud ter zabava in veselje ob vsem tem. Zanima nas, kako reprezentantke pojmujejo etični del športa in koliko jim v življenju to pomeni. Ker so vse te vrednote vključene v moralno-etično področje človekovih lastnosti, nas zanima tudi njihov način razmišljanja ne le obnašanja na travnatih površinah. Morala, moralnost (lat. *mos*,

mores = običaj) označuje obliko človekovega odnosa do sveta, drugih ljudi in do sebe. Manifestira se v motivaciji postopanja, ocenjevanju moralno relevantnih dejanj, dobrih in slabih. Nanaša se torej na tisto, kar je dobro in kar je slabo, kar je pravilno in kar je narobe pri človekovi osebnosti in njegovem ravnanju. Je potemtakem lahko celota moralnih vrednot in običajev v neki družbi.

Vrednote so kategorije pojavov, ki jih cenimo oziroma prepričanja o tem, kaj je dobro in prav in za kar si je vredno prizadevati (ljubezen, mir, prijateljstvo, zdravje, življenje...) Za doseganje vrednot smo se velikokrat pripravljene čemu odreči. V vrednotah se kažejo naši cilji, ki odsevajo naš kulturni in duhovni razvoj. Kot nogometašice se pri nas kot manjšina proti moškemu nogometu, srečujemo z negativnimi odzivi v družbi. Za nami in pred nami je trnova pot, ki jo hodimo in utrjujemo ženski nogomet kot šport, kot je spoštovan v Evropi in Svetu. Ker smo lansko sezono z reprezentanco dosegle zavidljive rezultate na kvalifikacijah za evropsko prvenstvo in izpadle v zadnji odločilni tekmi dodatnih kvalifikacij proti Ukrajini, se nam zdi pomembno primerjati rezultate današnje ženske zlate vrste z rezultati »zlatih fantov«, ki so leta 2000 popeljali slovensko izbrano vrsto na evropsko prvenstvo. Ali so rezultati primerljivi glede na njihovo stopnjo uspešnosti, ki jo lahko kategorično primerjamo s trenutno žensko uvrstitvijo? Kako jim na primeru pridobljenih rezultatov izboljšati pogoje za njihov napredek in ob tem ohraniti humanost in srce v tem športu. Ker smo ženske v tem agresivnem in dinamičnem športu pri nas še v ozadju, kako povečati njegovo prepoznavnost? Je že res, da smo fizično šibkejše od moških, kar pa še ne pomeni, da je naša igra toliko manj vredna. Tudi me lahko razvijamo svoje sposobnosti in poskušamo dosežati meje človekovih sposobnosti in dosežkov na področju športa.

1.8.2. Cilji

- Ugotoviti, kakšno je mnenje slovenskih nogometnih reprezentantk o strpnosti in fair playu,
- Ugotoviti, kako poznajo fair play in kako ga pojmujejo,
- Ugotoviti, njihov način razmišljanja o fair playu in vrednotah,
- Primerjati rezultate z moško reprezentanco iz leta 2002

1.8.3. Hipoteze

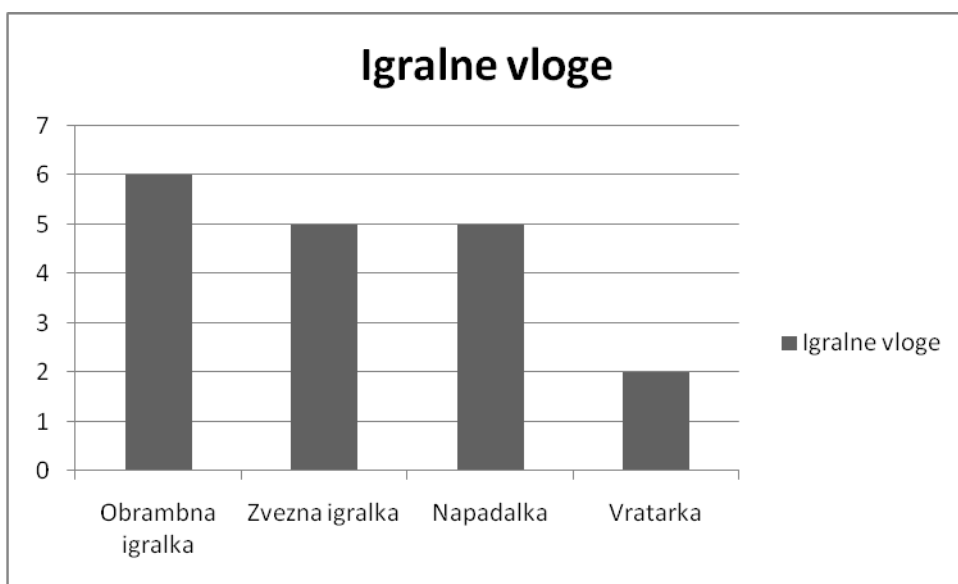
H1. Stopnja pojmovanja strpnosti in fair playa med slovenskimi nogometnimi reprezentantkami je povezana z vrednotami.

H₀2. Med pojmovanjem strpnosti in fair playa reprezentantk in reprezentantov ni statistično pomembnih razlik v faktorjih fair playa.

2.0. METODE DE LA

2.1. PREIZKUŠANCI

Vzorec merjencev zajema slovenske reprezentantke, ki so se udeležile priprav članske vrste 14.02.2009 in 09.03.2009 v Ankaranu. Drugi vzorec zajema moške reprezentante oz. »zlate fante«, ki so prvič popeljali slovensko reprezentanco na SP leta 2002. Anketne vprašalnike je reševalo 18 reprezentantk starih od 16 do 24 let in 19 moških reprezentantov.

Slika 3. Igralne vloge.

Najprej bi rada razčlenila osnovne podatke. V vzorcu so bile merjene igralk, ki v igri zasedajo različne igralne vloge. Med njimi je bilo 6 obrambnih in 5 zveznih igralk, 5 napadalk in dve vratarki.

Slika 4. Odigrane tekme v državni reprezentanci.

Osnovni podatki obsegajo tudi njihovo dosedanjo udeležbo na tekmah v dresu z državnim grbom. Ker se ženski nogomet šele razvija in je reprezentanca še dokaj mlada, sem predvidevala, da udeležba ne bo presegala 35 tekem na določeno igralko, a vseeno jih je kar 15, ki so odigrale že več kot 10 tekem in le 3, ki so jih odigrale manj kot 10.

2.2. PRIPOMOČKI

Podatke smo zbirali s sledečimi anketnimi vprašalniki: 2 vprašalnika o fair playu in Muskova lestvica vrednot (MLV).

1. Vprašalnik Fair playa (Smrdu, 2002). Z njim smo želeli ugotoviti, kakšno stopnjo fair playa posedujejo slovenski športniki tako glede na celoto kot na posamezne faktorje. Vprašalnik vsebuje 105 postavk zaprtega tipa, ki pokrivajo različne športne situacije. Športniki na ta vprašanja odgovarjajo na 5-stopenjski lestvici Likertovega tipa glede na zaznano različnost/podobnost opisanega vedenja oz. razmišljanja z lastno aktivnostjo oz. razmišljanjem. Ocenjevalni kontinuum torej zavzema ocene od stopnje 1 (zelo različno od mene) do 5 (zelo podobno meni).

Konstrukcija vprašalnika Fair playa (Smrdu, 2002)

Vprašalnik meri naslednje vsebine:

- Faktor 1: **Športnost**, je sestavljen iz 69 postavk, med katerimi jih je 20 negativno orientiranih. Ta faktor vključuje postavke, ki zajemajo vidik prijateljstva med športniki, pogled na tekmece kot enakovredne ljudi, katerim se v določenih trenutkih tudi priskoči na pomoč. Hkrati športniku s tem visoko izraženim faktorjem več pomeni kakovost lastnega nastopa, lastne igre kot pa

sam končen rezultat, poleg tega pa še visoko spoštuje športna pravila. V celotnem vprašalniku je ta faktor vsebinsko najbolj širok. Zanesljivost faktorja po metodi interne konsistentnosti- α koeficient na vzorcu 130-ih športnikov znaša 0,93.

- Faktor 2: **Vse za zmago** predstavlja negativen vidik fair playa ter je sestavljen iz 21-ih trditev, od katerih jih je 14 negativno orientiranih. Cronbachov alfa koeficient (notranje zanesljivosti) je na vzorcu 130-ih športnikov 0,91. Nekaj postavk za ponazoritev vsebine faktorja je: Poiskal bi luknjo v pravilih, da bi lažje prišel do zmage, uporabljal bi nedovoljene tehnične pripomočke, če bi vedel, da me pri tem ne bi dobili, igra na zmago je sprejemljiva samo, če je v skladu s športnim duhom (obrnjeno točkovanje), itd.
- Faktor 3: **Nekritična predanost športu** označuje visoko delavnost, pripravljenost na treninge in visoko količino kakovostnih treningov, vendar hkrati popolno predanost avtoritetam oz. predvsem trenerju, katerega zahteve športnik z visoko izraženim 3. faktorjem vedno izvršuje ne glede na legitimnost ali moralnost njegovih zahtev. Faktorju, ki ga meri 15 postavk (od tega 6 obratno orientiranih), je bil izračunan 0,88 alfa koeficient zanesljivosti.
- Faktor 4: **Spoštovanje tekmecev in pravil** določa 11 trditev (5 negativno usmerjenih) z alfa koeficientom zanesljivosti 0,89. Vsebinski vidiki tega faktorja se (tako kot že njegovo ime pove) nanašajo na odnos do tekmecev in pravil, pri čemer visok rezultat pomeni spoštljiv in dober odnos do obeh.
- Faktor 5: **Spoštovanje pravil in avtoritet** je faktor z notranjo konsistentnostjo 0,83 in 11-ih postavkah (3 negativno usmerjene). Vsebinsko vključuje ta faktor pozitiven, zaupljiv odnos do pravil in različnih avtoritet (trenerja, sodnika).
- Faktor 6: **Neodgovornost** je negativen faktor fair playa z izračunano notranjo konsistentnostjo 0,91 na 9-ih postavkah, od katerih 6 postavk izraža pozitiven vidik faktorja, torej odgovornost. Vsebinsko faktor zajema trditve o sprejemanju odgovornosti za lastne napake, iskanje opravičil ob tem, vztrajanje do konca tekme ne glede na že očitni rezultat itd.
- Faktor 7: **Egocentrična športnost** v svojih sedmih trditvah govori o tem, da je športnik pripravljen narediti vse za zmago, pojmuje tekmece kot sovražnike, je mnenja, da bi morali nekateri športi ostati zgolj moški, je zelo samozavesten, vendar pa je pripravljen tudi veliko tvegati, razmišlja o izboljševanju sebe in prevzema odgovornost za svoja dejanja. Alfa koeficient je 0,89.
- Faktor 8: **Zaupanje v socialne športne dogovore** je faktor merjen s šestimi postavkami (1 negativno orientirana), katerih notranja zanesljivost je 0,92. Vsebinsko se nanaša predvsem na nenapisana pravila v športu (čestitke po tekmi, kolegi ne glede na rezultat, želja po enakopravnosti na terenu ipd.), na njihovo spoštovanje.
- Faktor 9: **Korektnost** je faktor, značilen za športnike, ki spoštujejo in upoštevajo drug drugega ne glede na spol, za tiste, ki jim več pomeni dober nastop in prava, korektna igra kot pa sam končni rezultat, za tiste, ki igrajo vedno do konca tekme, do konca svojih sposobnosti, s tem svojim trudom

pokažejo spoštovanje do drugih. Faktor s petimi postavkami ima nekoliko nižji alfa koeficient zanesljivosti in sicer 0,79.

- **Iskrenost:** je faktor, ki je bil s sedmimi postavkami vzet iz vprašalnika FPI- 76 (*Freiburg personal inventory*) in katerega alfa koeficient notranje zanesljivosti znaša 0,67.
2. Posebej za to raziskavo prirejen vprašalnik o fair playu – priloga 1. Vsebuje 18 postavk, s katerimi smo skušali ugotoviti, kako reprezentantke pojmujejo fair play in kako poznajo njegove glavne značilnosti in ali zaznajo njegovo prisotnost v slovenskem prostoru. Kako fair play dojemajo in koliko ga upoštevajo?
 3. Vprašalnik vrednot: Muskova lestvica vrednot (Musek, 1993). Sestavlja ga lestvica 54 vrednot, ki jih poskusna oseba oceni od 1 do 100. Ob čemer je podana še sidrna vrednost za samoaktualizacijo (50). Ocenjevanje poteka po ustreznem navodilu, ki se lahko poda tudi v skrajšani, modificirani obliki, če gre za izobražene poskusne osebe. Poleg 54 vrednot meri lestvica še specifične vrednostne usmerjenosti, ki sestavljajo vrednotne kategorije srednjega obsega, katere bomo primerjali s vprašalnikom fair playa (Smrdu, 2002).

2.3. POSTOPEK

Podatke smo zbirali na dveh reprezentančnih pripravah, ki so se odvijale med 14.02.2009 in 09.03.2009 v Ankaranu. Anketne vprašalnike so reprezentantke reševale v času večernih sestankov. Pred reševanjem smo jim na kratko opisali in pojasnili, zakaj podatke zbiramo in kako se vprašalniki rešujejo. Naše ankete so bile sprejete s precejšnjim navdušenjem in določeno mero zanimanja, saj so imele pred tem s fair playem premalo stika in se o njem niso dosti spraševale. Zdelo se nam je, da je to zanje le dobro, saj smo jih poskušali s tem tudi navdušiti, da bi se o fair playu večkrat pogovarjale. Pogovor je stekel in kasneje smo odgovarjali kar na veliko zanimivih vprašanj, ki jih je spodbudilo razmišljanje o fair playu oz. »pošteni igri«, kakor jo v večini razumejo naše reprezentantke.

Anketni vprašalniki so bili anonimni in vrnjeni tako, da so bili skupaj vsi trije vprašalniki od posamezne igralke. Obdelali smo vse vprašalnike.

Dobljene podatke smo vnesli v program SPSS 16.0, s pomočjo katerega smo podatke tudi statistično obdelali. Pri predstavitvi rezultatov smo uporabili naslednje metode obdelave podatkov.

- *Pearsonov koeficient korelacije* smo uporabili za linearno povezanost med dvema spremenljivkama in tako obdelali podatke vprašalnikov o fair playu in vrednotah.
- *T-test* smo uporabili pri primerjavi obdelanih podatkov žensk in moških.

Slike in tabele smo naredili s pomočjo programov SPSS, Excel in Word.

3.0. REZULTATI

V tem poglavju so predstavljeni rezultati, ki smo jih pridobili na podlagi za to raziskavo prirejenega vprašalnika o fair playu, anketnega vprašalnika o fair playu (Smrdu, 2002) in Muskove lestvice vrednot (1993) ter na podlagi že dobljenih podatkov o moški reprezentanci (Pinter, 2002). Rezultati so predstavljeni v skladu s cilji in hipotezami raziskave. V prvem delu je analiza odgovorov ženske reprezentance, kateri sledi še primerjava z moško.

3.1. POJMOVANJE FAIR PLAYA IN STRPNOSTI SLOVENSКИH ŽENSKIH NOGOMETNIH REPREZENTANTK

3.1.1. Izraz fair play

Tabela 1.

Pomisleki in asociacije na mednarodno uveljavljen izraz fair play

	Frekvenca	Odstotek
IGRA PO PRAVILIH, SPOŠTOVANJE SODNIKA IN NASPROTNIKA	1	5,6
IGRAJ POŠTENO	1	5,6
POŠTENA IGRA	4	22,2
POŠTENA IGRA, BREZ GROBIH PREKRŠKOV, BREZ KARTONOV	1	5,6
POŠTENA IGRA, SPOŠTOVANJE NASPROTNIKA	1	5,6
POŠTENA IGRA, UPOŠTEVANJE PRAVIL IGRE, BREZ NAMERNIH NEVARNIH PREKRŠKOV, BREZ PREKLINJANJA	1	5,6
POŠTENA IGRA, UPOŠTEVANJE PRAVIL IGRE, SPOŠTOVANJE NASPROTNIKA IN SOIGRALCEV	1	5,6
POŠTENOST V IGRI	1	5,6
POŠTENOST, RED, SPOŠTOVANJE DRUGIH	1	5,6
POŠTENA IGRA, SPOŠTOVANJE NASPROTNIKA, BORBA	1	5,6
PRAVIČNA IGRA	1	5,6
PRAVIČNOST	2	11,1
PREKRŠKI, KARTONI, UGOVARJANJE, PREKLINJANJE	1	5,6
UPOŠTEVANJE PRAVIL V POSAMEZNIH ŠPORTIH	1	5,6
Skupaj	18	100,0

Najprej nas je zanimalo, kako reprezentantke razumejo mednarodno uveljavljen izraz fair play. Na kaj najprej pomislijo in s kakšnimi asociacijami se soočajo. Najpogostejši izraz je poštena igra. Igralke najpogosteje asociira na poštenost in pravičnost v igri.

Tabela 2.

Potreba po poslovenjenju izraza fair play

	Frekvenca	Odstotek
da, poštena igra	1	5,6
ne	17	94,4
Skupaj	18	100,0

Zanimalo nas je tudi, če bi bilo treba izraz fair play posloveniti. Dobili smo skoraj usklajen odgovor, saj le ena igralka meni, da bi bilo potrebno izraz spremeniti v poštena igra in ga tako približati Slovencem. Moje osebno mnenje je, da je mednarodni izraz fair play zaščitni znak boja za pravičnost in je zato še najbolj primeren za vse aktivnosti, ki se dotikajo načel fair playa.

3.1.2. Fair play in igralkina kariera

Tabela 3.

Vloga fair playa v igralkini karieri

	Frekvenca	Odstotek
ponavadi ga upoštevam, a se mu včasih izognem, ker lahko le tako dosežem načrtovani rezultat	6	33,3
vedno se trudim, da bi ga čim bolj upoštevala	12	66,7
Skupaj	18	100,0

Zelo pomembno se nam zdi vprašanje, kako pomembno vlogo predstavlja fair play v igralkini karieri. Reprezentantke si po rezultatih sodeč prizadevajo in trudijo, da bi ga čim bolj upoštevale. Tako jih meni velika večina. Le nekatere si včasih zaradi načrtovanih ciljev ne izberejo prave poti. A žal se s tem soočamo na vseh ravneh nogometne igre. Nas pa zadovoljuje dejstvo, da sta odgovora: fair play je zame ovira in ne morem se odločiti, ostala prazna.

Tabela 4.

Prejeti rdeči kartoni na reprezentančnih tekmah

	Frekvenca	Odstotek
da	3	16,7
ne	15	83,3
Skupaj	18	100,0

Naj preidemo na dejstva, ki prejšnje vprašanje povezujejo s kaznijo zaradi neupoštevanja načel fair playa. Tudi tu je razvidno, da so si le redke igralkе prislužile rdeči karton na reprezentančnih tekmah zaradi neupoštevanja fair playa. Samo tri so že prejele rdeči karton in le ena izmed njih večkrat. Vse od teh so odigrale že od 10 do 35 tekem za državno vrsto, zato je pogostost manjša.

Tabela 5.

Prejeti rdeči kartoni na klubskih tekmah

	Frekvenca	Odstotek
da	6	33,3
ne	12	66,7
Skupaj	18	100,0

Za primerjavo smo ugotavljali, koliko igralk si rdeči karton privošči na klubskem tekmovanju. Tu je število že predvidoma večje, saj je večje število tekem in igra na nekoliko nižjem nivoju. 6 jih je že prejelo rdeči karton in le ista igralka kot v prejšnji rubriki ga je prejela večkrat. Zato pa si delavci in funkcionarji v ženskem nogometu prizadevamo, da bi se raven nogometne igre sčasoma in postopoma dvigovala, s tem pa tudi upoštevanje načel fair playa.

3.1.3. Poznavanje načel in nagrad fair playa

Tabela 6.

Poznavanje načel fair playa

	Frekvenca	Odstotek
BREZ UGOVARJANJA SODNIKOM, IGRAJ POŠTENO	1	5,6
ne	13	72,2
SPOŠTUJ NASPROTNIKA	1	5,6
SPOŠTUJ NASPROTNIKA, NE SPODBUJAJ RASIZMA, POŠTENA IGRA	1	5,6
SPOŠTUJ SOIGRALCE, TRENERJA IN NASPROTNIKA	1	5,6
SPOŠTUJ SOIGRALCE, TRENERJA IN SODNIŠKE ODLOČITVE	1	5,6
Skupaj	18	100,0

Poznavanje načel fair playa je dokaj skromno, saj je zahtevana vsaj 3 za silo naštelale ena igralka, 4 pa so odgovorile nepopolno. Na to temo se navezuje še vprašanje, katerega od teh najtežje upoštevate. Ena od igralk je odgovorila, da se včasih težje zadrži pred sodnikom.

Kot zanimivost smo v rubriko poznavanja fair playa uvrstili tudi vprašanje, ki se navezuje na nagrade, ki jih podeljujejo v Sloveniji. Omenili smo plemenito reakcijo napadalca iz Veržeja Simona Vogrinčiča. Po visoki podaji v kazenski prostor je gostujoči vratar Sušnik trčil z enim od branilcev iz svoje ekipe in poškodovan obležal na tleh. Žoga je prišla do domačega napadalca Simona Vogrinčiča, ki je imel pred seboj prazna vrata, vendar iz neposredne bližine kljub veliki želji po povišanju vodstva ni zatresel mreže. Ko je spoznal, da je vratar nasprotne ekipe poškodovan, je namreč sledil načelom fair playa in žogo poslal v stranski avt ter omogočil zdravniško pomoč nesrečnemu čuvaju mreže. Tako je bil Simon nagrajenec na prireditvi »Športnik leta 2006«. Nobena od igralk na žalost ni poznala tega plemenitega dejanja napadalca iz Veržeja.

3.1.4. Fair play in slovenski nogometni prostor

Tabela 7.

Namenjena pozornost Nogometne zveze Slovenije fair playu

	Frekvenca	Odstotek
da, naša nacionalna nogometna zveza si zelo prizadeva na tem področju	4	22,2
da, toda tega posebej ne občutim	6	33,3
ne vem, še nisem opazila	3	16,7
ne, to področje ni deležno posebne pozornosti	5	27,8
Skupaj	18	100,0

Preverili smo tudi mnenje reprezentantk o pozornosti Nogometne zveze, ki jo namenja fair playu. Odgovori so precej mešani, zato predvidevamo da so mnenja precej deljena. Precej bode v oči 5 odgovorov, ki pravijo, da področje fair playa ni deležno posebne pozornosti.

Tabela 8.

Sodelovanje v kampanji za večjo uveljavitev fair playa

	Frekvenca	Odstotek
da, brez zadržkov	9	50,0
da, toda le, če bi presodila, da to pripomore k mojemu nogometnemu ugledu	1	5,6
ne vem, se še ne morem odločiti	7	38,9
ne, ker v takšni kampanji ne vidim smisla	1	5,6
Skupaj	18	100,0

Polovica reprezentantk bi v taki kampanji sodelovala brez vsakih zadržkov. Naša želja je, da bi jih po tej anketi in vseh koristnih informacijah, ki so jih slišale, sodelovalo še več.

Tabela 9.

Športno spodbujanje

	Frekvenca	Odstotek
da	17	94,4
ne vem	1	5,6
Skupaj	18	100,0

Glede športnega spodbujanja s strani lastnih navijačev je večina igralk usklajenih. Želijo si predvsem glasnega športnega navijanja in športne spodbude. Ena igralka se je odgovoru izognila z ne vem. Razlog za to lahko iščemo v tem, da se z navijači sploh ne ubada in ji je vseeno, kaj se na tribunah počne.

Tabela 10.

Izbrana navijaška gesla in pritisk na tekmice in sodnike

	Frekvenca	Odstotek
da	3	16,7
ne	14	77,8
ne vem	1	5,6
Skupaj	18	100,0

Le tri igralk si želijo pritiska navijačev na nasprotnice in sodnike. Navijači to največkrat počnejo z navijaškimi gesli, ki so ponižujoča. Zato si 14 igralk tega ne želi. Kakšna glasna spodbuda za lastno ekipo je veliko bolj primerna.

Tabela 11.

Uporaba pirotehničnih sredstev in »ognjeno vzdušje«

	Frekvenca	Odstotek
ne	17	94,4
ne vem	1	5,6
Skupaj	18	100,0

Kot vemo, je uporaba pirotehničnih sredstev na nogometnih stadionih prepovedana. Igralke se skladno strinjajo, da si »ognjenega vzdušja« med navijači ne želijo.

3.1.5. Nogomet kot »moška igra«

Tabela 12.

Ali naj ostane nogomet moška domena?

	Frekvenca	Odstotek
Absolutno se ne strinjam s trditvijo, ker spodbuja nestrpnost do drugega spola	11	61,1
Le delno se strinjam, saj ni nič slabega, če ga igrajo tudi dekleta	3	16,7
Ne strinjam se s trditvijo, ker ima v svetu ženski nogomet pomembno vlogo	4	22,2
Skupaj	18	100,0

Na vprašanje, ali je nogomet »moška domena«, so nekatere dokaj spoštljivo odgovorile, da ni nič slabega, če igrajo tudi dekleta. Večina pa se s trditvijo absolutno ne strinja.

3.2. POVEZANOST POJMOVANJA STRPNOSTI IN FAIR PLAYA S POJMOVANJEM VREDNOT

Povezanost pojmovanja fair playa in vrednot je pokazala naslednje statistično pomembne razlike.

Tabela 13.

Statistično pomembna povezanost faktorjev fair playa in vrednotnih orientacij

Povezani pari faktorjev fair playa in vrednotnih orientacij	Korelacija
Športnost – tradicionalno moralna orientacija	,65**
Športnost – demokratična orientacija	,61**
Športnost – kulturna orientacija	,55*
Športnost – afilacijska orientacija	,51*
Športnost – patriotska orientacija	,50*
Vse za zmago – patriotska orientacija	-,63**
Vse za zmago – tradicionalno moralna orientacija	-,52*
Vse za zmago – demokratična orientacija	-,50*
Nekritična predanost športu – afilacijska orientacija	,62**
Nekritična predanost športu – spoznavna orientacija	,63**
Nekritična predanost športu – tradicionalno moralna orientacija	,54*
Nekritična predanost športu – kulturna orientacija	,51*
Spoštovanje pravil in vrednot – tradicionalno moralna orientacija	,48*
Zaupanje v socialne športne dogovore – patriotska orientacija	,50*

Pri rezultatu z eno zvezdico lahko govorimo, da se faktor fair playa in vrednotna orientacija statistično povežeta na 5% nivoju tveganja, pri dveh zvezdicah pa natančneje, le z 1% nivojem tveganja. Statistično pomembno pozitivno povezanost s športnostjo na 1% nivoju tveganja je videti pri tradicionalno moralni in demokratični orientaciji. Te orientacije spadajo v moralni del (vrednotni tip) apolonskih vrednot (velekategorijske). Reprezentantke povezujejo športnost in prijateljstvo med športniki, pogled na tekmece kot enakovredne ljudi, katerim se v določenih trenutkih tudi priskoči na pomoč, ki odlikavajo tradicionalne in demokratične vrednote. Statistično pomembno pozitivno povezanost športnosti na 5% nivoju tveganja pa pri kulturni, afilacijski in patriotski orientaciji. Pri faktorju športnosti smo lahko razbrali največ statistično pomembnih povezanosti, glede na to, da je zelo splošen pojem, ki zavzema splošno športnost in je zavzemal tudi najširšo vsebinsko zasnovo v vprašanih. Statistično pomembne negativne povezanosti ni zaznali.

Že iz rezultatov je razvidno, da ima faktor vse za zmago negativen prizvok. Tako ga reprezentantke tudi povezujejo s temeljnimi vrednotami patriotizma, tradicionalnosti in demokratičnosti. Vsi rezultati so pokazali statistično pomembno negativno povezanost.

Med faktorjem nekritične predanosti športu in vrednotnimi orientacijami je zaznati statistično pomembne pozitivne povezave: na 1% nivoju tveganja z afilacijsko ter spoznavno orientacijo. Na nivoju 5% tveganja pa s tradicionalnimi in kulturnimi vrednotami. Nekritična predanost športu se nanaša na delavnost, pridnost in predanost avtoritetam. Dekleta s temi značilnostmi zaznamujejo tradicionalne vrednote družbe in družine, kulturno naravnost ter veselje in zabavo v športu.

Statistično pomembno pozitivno povezanost z 5% nivojem tveganja pri faktorju spoštovanje pravil in vrednot je moč opaziti s tradicionalno orientacijo, kjer prevladujejo vrednote sreče in medsebojnega razumevanja v družini. Torej lahko rečemo, da igralko, ki jim veliko pomeni spoštovanje pravil in vrednot, tudi same pričakujejo in si želijo srečno družinsko življenje.

Faktor zaupanja v socialne športne dogovore se nanaša predvsem na nenapisana pravila v športu in njihovo spoštovanje. Ugotovili smo statistično pozitivno razliko s 5 % nivojem tveganja s patriotsko orientacijo.

Pri določenih faktorjih fair playa nismo našli statistično pomembnih razlik z vrednotnimi orientacijami. Faktor spoštovanja tekmecev in pravil se nanaša predvsem na spoštovanje tekmecev, na odnos do njih in na spoštovanje ter upoštevanje pravil. V obdelanih podatkih ni bilo pri tem faktorju zaznanih nobenih statistično pomembnih razlik, kar kaže na to, da tega faktorja ni moč primerjati oz. povezati z vrednotami.

Tudi pri faktorju neodgovornosti ni zaznati kakšnih statistično pomembnih razlik med njim in vrednotami. Videti je, da se v večini pojavljajo negativni predznaki, ki pa niso statistično pomembni.

Na žalost tudi pri faktorju korektnosti ni opaziti statistično pomembnih razlik pri kategorijah srednjega razreda. Nekaj pa nam pove podatek, da se statistično pozitivno razliko s 5% nivojem tveganja opazi pri apolonski velekategoriji (,52) in pri izpolnitvenem vrednotnem tipu (,47), ki sta kategoriji večjega obsega. Če nadaljujemo do kategorij srednjega razreda, sem spadajo: spoznavne, estetske, kulturne, aktualizacijske in verske kategorije.

Statistično pomembnih razlik pri kategorijah srednjega razreda ni. Je pa ena statistično negativna razlika pri apolonskih vrednotah, kar je velekategorija. Razlika znaša -,47. Na splošno lahko rečemo, da igralko egocentrično športnost, ki je negativno naravnana, negativno povezujejo z največjim obsegom vrednot, ki se imenujejo apolonske vrednote in vsebujejo socialne, demokratične, kulturne, spoznavne kategorije srednjega razreda, ki so za nas bolj pomembne. Pri večini drugih podatkov imajo vrednosti negativen predznak, kar pa lahko razberemo tudi iz negativne naravnosti samega faktorja.

Parameter iskrenosti velja samo kot verodostojnost podatkov oz. pokaže, da so anketiranke odgovarjale iskreno in si odgovorov niso izmišljevale, saj ni nikjer presežena kritična vrednost 35.

3.3. RAZLIKE MED SPOLOMA V FAKTORJIH FAIR PLAYA

Tabela 14.

t-test (Razlike med žensko in moško nogometno reprezentanco v faktorjih fair playa)

Faktorji fair playa	Moški - M	Moški - SD	Ženske - M	Ženske - SD	t	pom (t)
Športnost	257,40	22,94	271,22	18,02	-2,05	0,05*
Vse za zmago	42,16	11,08	39,39	7,69	0,88	0,39
Nekritična predanost športu	57,50	4,66	55,56	4,44	1,31	0,20
Spoštovanje tekmecev in pravil	37,80	5,40	40,28	3,59	-1,65	0,11
Spoštovanje pravil in vrednot	40,35	3,88	41,11	3,63	-0,62	0,54
Neodgovornost	12,65	3,69	12,17	3,33	0,42	0,68
Egocentrična športnost	6,55	3,09	5,39	2,35	1,29	0,20
Zaupanje v socialne športne dogovore	20,30	2,11	21,50	2,96	-1,45	0,15
Korektnost	14,95	2,87	18,22	3,28	-3,28	0,00*
Iskrenost	18,15	3,72	20,67	4,03	-2,00	0,05*

Legenda: M – aritmetična sredina; SD – standardna deviacija; pom (t) – pomembnost parametra t

Za analizo razlik v pojmovanju fair playa med moško (beri moškimi) in žensko (beri ženskami) reprezentanco smo uporabili t-test. Naj še poudarimo, da je bilo 18 ženskih in 19 moških anketirancev. Tabela 14 ponazarja, da se ženska in moška pojmovanja statistično pomembno razlikujeta v dveh faktorjih fair playa in da ženske odgovarjajo pomembno bolj iskreno. Ob tem je potrebno poudariti, da ne moremo reči, da so moški neiskreni, pač pa so ženske odgovarjale statistično pomembno bolj iskreno. Razberemo lahko, da imajo ženske višje izražena oba faktorja, kjer se

pojavljajo statistično pomembne razlike. Vidimo jih lahko pri športnosti in korektnosti. Tudi pri ostalih faktorjih rezultati govorijo ženskam v prid, a niso statistično pomembni.

4.0. RAZPRAVA

Glavni namen raziskave je bil ugotoviti, kako ženske nogometne reprezentantke pojmujejo fair play, kako ga poznajo in kakšen je njihov odnos do njega. Ugotoviti smo hoteli tudi, kako je povezano pojmovanje strpnosti in fair playa s pojmovanjem vrednot, pri katerih smo se navezovali na Muskovo hierarhijo vrednotnega prostora. Zadnja ugotovitev pa temelji na razlikah v pojmovanju strpnosti in fair playa med moško in žensko nogometno reprezentanco, ki sta dosegli podobne rezultate na večjih tekmovanjih. Ženske so prvič igrale v dodatnih kvalifikacijah za nastop na evropskem prvenstvu, moški pa so se prvič v zgodovini uvrstili na evropsko prvenstvo leta 2000.

4.1. POJMOVANJE FAIR PLAYA IN STRPNOSTI

Reprezentantke mednarodni pojem fair play največkrat povežejo s pravično oz. pošteno igro. Predstavlja jim predvsem pomemben del same igre in ne del celotne sfere športa, kot bi si želeli. Menijo, da pojma ni potrebno posloveniti. Tudi po moje je treba obdržati mednarodni izraz, saj je zaščitni znak boja za pravičnost in je zato še najbolj primeren za vse aktivnosti, ki so dotikajo načel fair playa.

Fair play večjemu delu reprezentantk pomeni veliko, saj si po rezultatih sodeč močno prizadevajo in se trudijo, da bi ga čim bolj upoštevale. Tretjina se upoštevanju fair playa izogne, če presodi, da bo tako dosegla boljši rezultat. Dovolj iskreno povedano in ne preveč zaskrbljujoče dejstvo, saj je odgovor, ki omenja fair play kot oviro za pravo nogometno igro, ostal prazen.

Le redke si na reprezentančnih tekmah prislužijo rdeči karton zaradi neupoštevanja pravil fair playa. Samo tri so že prejele rdeči karton in le ena izmed njih večkrat. Vse od teh so odigrale že od 10 do 35 tekem za državno vrsto, zato je pogostnost manjša. Za primerjavo smo jih vprašali, kako je s tem na klubskih tekmah. Glede na večje število tekem, je pogostnost večja. 6 deklet je že prejelo rdeči karton in ena izmed njih večkrat, ista kot v reprezentanci.

Poznavanje načel fair playa je dokaj skromno, saj je zahtevana vsaj 3 za silo naštela le ena igralka, 4 pa so odgovorile nepopolno. Ostale so pustile polje prazno in to praznino bo potrebno čim prej zapolniti. Na to temo se navezuje še vprašanje, katerega od teh načel najtežje upošteвате. Ena od igralk je odgovorila, da se včasih težje zadrži pred sodnikom. Skrbi vredno je dejstvo, ker so odgovori ostali v večini prazni. To pa ne pomeni nujno, da jih vse ne upoštevacjo, temveč da ne vedo, katera načela so omenjena v vprašanju.

Vprašanje, ki omenja plemenito dejanje nogometaša iz Veržeja Simona Vogrinčiča, je na žalost ostalo neodgovorjeno. Po kratkem pogovoru in njihovem zanimanju nad to situacijo smo vendarle dosegli to, da se jim je zdel dogodek fascinanten in da bodo v prihodnje tudi same poskušale narediti kaj podobnega. Še nekaj dni po tem smo se pogovarjali o hrabrih dejanjih in vem, da smo jim dali misliti.

Preverili smo tudi mnenje reprezentantk o pozornosti Nogometne zveze, ki jo namenja fair playu. Odgovori so precej mešani, zato predvidevam da so mnenja precej deljena. Precej bode v oči 5 odgovorov, ki pravijo, da področje fair playa ni deležno posebne pozornosti. Iz preteklih dogodkov, ki se tičejo protokola fair playa in ženske nogometne reprezentance imamo slabe izkušnje. Ko sta si zavod Sportikus in društvo DIH prizadevala za pripravo protokola fair playa na reprezentančni tekmi Slovenija : Italija sta naletela na gluha ušesa krovne organizacije. Verjetno je tudi to slika tega dejanja.

Ker si želimo, da bi fair play imel še večjo vlogo tako pri igralcih kot gledalcih in vseh udeležencih v organizaciji športa, nas je zanimalo, če bi bile igralke pripravljene sodelovati v kampanji za večjo uveljavitev fair playa v slovenskem prostoru. Polovica reprezentantk bi v taki kampanji sodelovala brez vsakih zadržkov. Naša želja je, da bi jih po tej anketi in vseh koristnih informacijah, ki so jih slišale, sodelovalo še več.

Za gledalce, ki spremljajo žensko reprezentanco, pa si želijo predvsem to, da bi bili športni in glasni in da bi spodbujali svoje moštvo. V celoti ne odobravajo pirotehničnih sredstev in večina si ne želi, da bi gledalci vršili pritisk na nasprotnike in sodnike. Naj povzamemo; želijo si športnega navijanja in spodbujanja s strani zvestih gledalcev. Kot drugo so dodale tudi, da si želijo, da bi gledalci nagradili tudi poraženke z aplavzom in da gledalci ne bi žvižgali po himni nasprotnic.

Postavili smo jim tudi provokativno vprašanje, saj smo jih postavili v položaj, ki jim ga v večini določa naša družba. Da je ženski nogomet neatraktiven in da je le senca moškega. Odziv večine igralk je pričakovan, saj jih več kot pol absolutno nasprotuje trditvi in meni, da spodbuja nestrpnost do ženskega spola. Zanimivo pa je mnenje treh deklet, ki trditev nekoliko potrjujejo in menijo, da ni nič slabega, če ga igrajo tudi dekleta.

Ugotovili smo, da imajo slovenske nogometne reprezentantke nekaj znanja in informacij o fair playu in strpnosti, vendar je uporabnost le tega včasih podrejena zahtevam po dosežkih. Še bolj je to vidno pri fantih v raziskavi dr. Pinterja in Maje Smrdu (Tušak in Bednarik, 2002), kjer ena tretjina fantov A reprezentance in selekcije U-21 odgovarja, da se fair playu izognejo, ker lahko tako dosežejo boljše rezultate.

4.2. FAIR PLAY IN VREDNOTE

Pri primerjavi pojmovanja fair playa in vrednot smo ugotovili, da obstaja kar nekaj statistično pomembnih povezav med pojmovanjem obeh. Zato lahko trdimo, da je hipoteza: H1. Stopnja pojmovanja strpnosti in fair playa med slovenskimi nogometnimi reprezentantkami je povezana z vrednotami, dokazana. O tem pričajo že mnoge predhodne raziskave.

Vrednote smo razširili v vrednotne orientacije po Musku. Ker me zanima predvsem fair play, bomo razpravljali o tem, kateri faktorji fair playa se povezujejo z določenimi vrednotnimi orientacijami.

Največ povezav opazimo pri faktorju športnosti, kar pa ni presenetljivo, saj je športnost širok pojem in vsebinsko v anketi najbolj obširen. Statistično najmočnejše se povezuje s tradicionalno moralno orientacijo. V Muskovi vrednotni hierarhiji sem spadajo vrednote, kot so: mir, sloga, prijateljstvo itd... Predvidevamo lahko, da igralko, ki jemlje te vrednote za svoje, cenijo tudi faktor fair playa, ki predstavlja športnost in prijateljstvo med športniki, pogled na tekmece kot enakovredne ljudi, katerim se v določenih trenutkih tudi priskoči na pomoč in tako odslkava tradicionalne in demokratične vrednote. Opaziti je moč tudi statistično pomembno pozitivno povezanost s kulturno, afilacijsko in patriotsko orientacijo. Nastane mešan spekter vseh povezav, ki zajemajo najbolj široko povezanost obeh merjenih pojavov. Statistično negativne povezanosti ni zaznati, kar pomeni, da se športnost povezuje z vrednotami samo pozitivno in tako pridobiva na svojem pomenu.

Ker ima faktor vse za zmago negativen prizvok, so tudi povezave negativno naravnane. Igralke ga negativno povezujejo s temeljnimi vrednotami patriotske, tradicionalno moralne in demokratične orientacije. Te vrednote so: ljubezen, družinska sreča, razumevanje s partnerjem, sloga in mir ter patriotske vrednote, ki predstavljajo ljubezen do domovine. Predstavljamo si, da igralko, ki jim pomenijo družina in demokratične vrednote največ, se ne poslužuje igre samo na zmago, ampak na zmago s srcem in po pravilih igre. To pomeni, da športnice, ki so jim pomembni domoljubje, demokratičnost in tradicija, niso pripravljene narediti vsega za zmago, kar pa je danes tudi eden glavnih problemov vrhunškega športa in ne sovпада s fair playem.

Nekritična predanost športu označuje visoko delavnost, pripravljenost na treninge in visoko količino kakovostnih treningov, vendar hkrati popolno predanost avtoritetam, oz. predvsem trenerju. Vedno izvršuje naloge ne glede na legitimnost ali moralnost trenerjevih zahtev. Takemu tipu igralko bi rekli »garačica«, ki se ne predaja in z vso svojo močjo izpolnjuje trenerjeve zahteve. Pri tem faktorju je zaznati kar veliko statistično pomembnih povezav, ki kažejo na to, da so te igralko predane tako garaški igri kot vrednotam, ki spadajo v afilacijsko, spoznavno, tradicionalno moralno in kulturno orientacijo. Te vrednote pa so: resnica, modrost, umetnost, kultura,

veselje in zabava v športu in splošne tradicionalne vrednote, ki obstajajo v naši družbi.

Tradicionalno moralna orientacija, ki spada v moralni del apolonskih vrednot, je v povezavah najbolj pogosta. Statistično pomembna povezanost obstaja tudi s faktorjem spoštovanja pravil in vrednot, ki vključuje pozitiven, zaupljiv odnos do pravil in različnih avtoritet. Že sam faktor vsebuje besedo vrednote in tako pokaže, da igralke s tradicionalnimi vrednotami v življenju spoštujejo pravično igro po pravilih in športne vrednote, med katere nedvomno spada tudi fair play. Smrdu (2002) ugotavlja, da pri vseh športnikih in športnicah, zajetih v njeni raziskavi, vrhunskih, rekreativnih, v kolektivnih ali individualnih športih, so najvišje rangirane vrednote: svoboda, zdravje, poštenost, ljubezen ter razumevanje s partnerjem, pravičnost in prijateljstvo. To je predvsem moralni del apolonskih vrednot, ki se tudi v moji raziskavi, poleg patriotskega dela dionizičnih vrednot, najbolj povezuje s faktorji fair playa.

Meni osebno je faktor zaupanje v socialne športne dogovore zelo pomemben, ker se močno prepleta z načeli samega fair playa in dejanskim vključevanjem fair playa v šport in igro. Igralke, ki so jim pomembne patriotske vrednote, kot je ljubezen do domovine, ta faktor cenijo najbolj. Faktor se nanaša na spoštovanje nenapisanih pravil v športu.

Pri faktorjih spoštovanja tekmecev in pravil, korektnosti in neodgovornosti nismo našli statistično pomembnih povezav.

Černohorski (2001) je mnenja, da je vrhunski šport preveč posebna dejavnost, da bi jo bilo mogoče postavljati v obstoječe družbene okvirje. Dvomi v smiselnost raziskovanja vrednot v vrhunskem športu oz. športu na sploh, ker da so dosednji metodološki postopki in členitve v bodoče vprašljivi, saj ne dajejo bistvenega odgovora na to, katera vrednota je v določenem vadbenem ali tekmovalnem obdobju pomembna in bi jo bilo potrebno načrtno razvijati že v rani mladosti. S tem se ne strinjamo v celoti. Menimo, da se vrednot ne da načrtno razvijati glede na trenažni proces. Če se športniki razvijajo skladno in prevzemajo družinske in družbene vrednote, ki jim predstavljajo smernice za dosežene cilje, je pot pravilna. Če pa prevzamejo še fair play, kot posebno vrednoto, lahko s svojim odnosom do športa in življenja na splošno dosežajo s skrbno načrtovanim trenažnim procesom vrhunske rezultate. Verjamemo pa, da je šport specifična dejavnost, kjer je potrebno določene družbene vrednote prilagoditi športnikovim potrebam.

Smrdu (2002) poleg vsega še ugotavlja, da je vrednotno polje posameznika odvisno tudi od vrste športa, s katerim se ukvarja. Športniki v kolektivnih športih so bolj prepoznavni in deležni večje javne pozornosti kot športniki v individualnih športih, zato temu sledi tudi vedenje v skladu tem položajem. Kljub temu pa ne glede na šport preferiranim vrednotam, ki smo jih že navedli, sledijo manj spoštovane

vrednote, kot so politična uspešnost in vera v boga. Zato športniki očitno niso boemski tipi in so močno usmerjeni k zbliževanju oz. k vrednotam moralnega tipa, ki zasedajo pomembno pozicijo v njihovem razmišljanju. To je razvidno tudi iz naših rezultatov.

Pinter in Smrdu (2003) v primerjavi vrednotnega sistema olimpijskih športnikov (individualni športi) in nogometašev ugotavljata, da je tudi tu največ razlik pri vrednotenju apolonskih vrednot, največ pri vrednotenju moralnega tipa. Iz tega lahko razberemo, da športniki v kolektivnih športih na splošno višje vrednotijo moralne tipe vrednot kot športniki v posamičnih športih. Razbrati je tudi, da nogometaši višje vrednotijo skoraj vse vrednote, kjer so bile zaznane statistično pomembne razlike. Temu lahko pripišemo kolektivni duh in občutek za drugega.

4.3. ANALIZA RAZLIK MED SPOLOMA

»Zlati fantje« so z uvrstitvijo na evropsko prvenstvo 2000 dokaj spremenili mnenje Slovencev, ki so poskušali nogomet postaviti med manj pomembne nacionalne športe in imeli nogomet za »balkanski šport« zaradi nešportnega vedenja na nogometnih igriščih in ob njih. Rajo kot z nogometom smo se takrat Slovenci raje identificirali z uspehi telovadcev, smučarjev, alpinistov in predvsem olimpijskih športnikov. Kvalifikacije za EURO 2000 so v našem narodu povzročile nenaden preobrat. Reprezentanca je na tekmah dokazala borbeno, a hkrati domiselno in učinkovito igro, ki je povzročila pravo euforijo med navijači. FIFA jim je za leto 2000 podelila naslov »The best mover of the year« Unicef pa jih je imenoval za slovenskega ambasadorja Unicefa za leto 2000. Tako je bila njihova prepoznavnost in odgovornost do športnega vedenja še večja (Pinter in Cerar, 2001).

Ženska članska reprezentanca se je po kvalifikacijah za svetovno prvenstvo 2007 na Kitajskem prebila v I. divizijo ženskega nogometa. Med letoma 2007 in 2009 je uspešno nastopala na kvalifikacijah za evropsko prvenstvo, ki je bilo septembra 2009 na Finskem. Njene nasprotnice so bile Francija, Islandija, Grčija in Srbija. Po začetnem delu se jim je uspelo uvrstiti v dodatne kvalifikacije, kar je bil poglobljen cilj celotnega tekmovanja. Po začetnih težavah je igralkam uspelo kar nekaj uspešnih podvigov, kot so zmaga nad favorizirano Islandijo, nad Srbijo in dve zmagi nad Grčijo. V dodatnih kvalifikacijah so se srečale z jekleno Ukrajino in morale priznati premoč tekmicam. To se še vedno šteje kot največji uspeh slovenske ženske reprezentance, katere del sem bila tudi sama. Izpostavila bi še svetovni dan fair playa leta 1999, ki je potekal med svetovnim prvenstvom v ZDA. Takrat so mlade slovenske nogometašice odigrale odmeven turnir, ki je bil v znamenju fair playa, hkrati pa jih je simbolično povezal z njihovimi vzornicami (Pinter, 2001).

Hipotezo: H_02 . Med pojmovanjem strpnosti in fair playa reprezentantk in reprezentantov ni statistično pomembnih razlik v faktorjih fair playa, lahko zaradi

statistično pomembnih razlik ovržemo. Statistično pomembne razlike so se pojavile v dveh faktorjih fair playa (športnost in korektnost) in v iskrenosti, katere ženske višje vrednotijo.

Ugotovimo lahko, da ženske bolj spoštujejo športnost in da jim v igri pomeni več, saj ji dajejo večjo vrednost. Lahko predvidevamo, da ženskam več pomeni kakovost lastnega nastopa in lastne igre kot pa sam končni rezultat, poleg tega pa še zelo spoštujejo športna pravila. Bolj kot moški gledajo na tekmice kot enakovredne ljudi, katerim se v trenutkih priskoči tudi na pomoč. Več vrednosti dajejo prijateljstvu med športnicami in športniki. Obstaja možnost, da je to zaradi tega, ker ženske v večji meri na tekmo gledajo bolj z osebnega vidika in vse vidijo bolj v zblíževanju. Moški pa v večini igrajo na rezultat in za osebno čast.

Smrdu (2002), je v svoji raziskavi ugotavljala, kakšno je pojmovanje fair playa in strpnosti med olimpijskimi športniki in športnicami. Ugotovila je, da med njimi ne obstajajo statistično pomembne razlike. Še najbolj so se razlikovali v faktorju korektnosti, kot pri meni, vendar pa razlika ni bila statistično pomembna. V nadaljnjem raziskovanju je primerjala tudi pojmovanje rekreativnih športnic in športnikov. Opaziti je bilo kar nekaj razlik. Moji rezultati se lahko primerjajo z faktorjem iskrenosti, saj so rekreativne športnice odgovarjale pomembno bolj iskreno. Izkazalo pa se je, da rekreativni športniki bolj zaupajo v socialne športne dogovore in da so hkrati rekreativne športnice bolj neodgovorne. To je lahko tudi posledica bolj iskrenega odgovarjanja, kot pravi Smrdujeva. Lahko bi trdili, da se v našem primeru pojavljajo razlike predvsem zaradi same sprejetosti ženskega nogometa v slovenski družbi. Ker se nogometašice že v vsakdanjem življenju srečujejo z diskriminacijo, točno vedno, kaj to pomeni in se poskušajo tega izogibati. Kot manjšina so bolj na udaru diskriminatorne javnosti, zato si bolj prizadevajo, da bi bile same vzor ostalim. Športa brez fair playa vendar ni.

Pri faktorju korektnosti (f9) je t-test pokazal, da imajo reprezentantke višje izraženo vrednost v naslednjih parametrih pojmovanja fair playa: so športnice, ki spoštujejo in upoštevajo druga drugo in ostale ne glede na spol; več jim pomeni dober nastop in prava, korektna igra, kot pa sam končni rezultat; igrajo vedno do konca tekme, do konca svojih zmožnosti in s tem svojim trudom pokažejo spoštovanje do drugih. Faktor korektnosti bi morda lahko povezali z enakopravnostjo. Njuna stična točka je predvsem v odsotnosti diskriminacije, katere se igralke nogometa zavedajo v naši družbi. Pa naj potrdimo še faktor korektnosti iz vidika kolektivnega športa. Vse kar opisujeta Tušak in Tušak (2001), je sestavni del fair playa. Pravita da v dobrem moštvu prihaja do sinteze športnih in človeških vrednot, pri kateri nastaja nova kvaliteta vrednot. Če je ekipna kohezija zasnovana na pristnih medsebojnih odnosih in temelji na spoštovanju, ljubezni in upoštevanju drug drugega in če je kombinirana z zdravimi športnimi vrednotami, takrat so tudi možnosti za vrhunske športne dosežke. Tu faktor korektnosti pridobi na svojem pomenu in postane pomemben del vrhunškega športa.

Faktor iskrenosti nam pove samo, če so anketiranci na vprašanja odgovarjali iskreno. Tudi tu imajo višje izraženo vrednost ženske, kar pa ne pomeni, da so moški neiskreni. Pove nam samo, da so ženske v anketi odgovarjale bolj iskreno in kljub temu dosegle v določenih parametrih višje vrednosti. Nižja iskrenost športnikov v primerjavi s športnicami ni presenetljiva, saj je ta faktor odvisen od starosti in spola. Starosti športnikov sicer ne poznamo, vendar lahko predvidevamo, da so bili moški v tem vzorcu starejši. A Bele-Potočnik, Hruševar in Tušak (1990), v svoji raziskavi ugotavljajo da mlajše poskusne osebe, predvsem mlajši moški dosegajo nižje srednje vrednosti.

Ugotovitev raziskave dr. Pinterja in Maje Smrdu (Tušek in Bednarik, 2002) da v preučevanem vzorcu športnikov mlajši manj upoštevajo fair play kot njihovi starejši kolegi, kljub temu, da ga približno enako razumejo. Lahko sklepamo, da bodo ženske v svojih zrelejših letih aktivnega igranja nogometa fair play upoštevale še bolje. K temu bomo pripomogli tudi s sistematičnim vključevanje izobraževanja o fair playu v vse sfere športa.

Carolina Gillian (1982; v Smrdu idr., 2005) ugotavlja, da imajo deklice bolj pragmatičen odnos do pravil kot fantje. Ženske naj bi na prvo mesto postavljale vzdrževanje odnosov in so se zaradi tega pripravljene bolj prilagajati. To dokazujejo tudi nogometne reprezentantke, saj jim športnost predstavlja osnovo za tekmovanje. Moški po Gillianovi v sporu vidi nasprotnika kot tekmeca, ženska pa kot soudeleženca v istem problemu. Do razlik prihaja zaradi različne moralne orientacije, ki izhaja iz različne razvojne poti. Moška poteka preko razvoja načela pravičnosti, ženska pa preko razvoja načela skrbnosti. Tudi Kohlberg (Smrdu idr., 2005) pravi, da bistvo morale postavi princip pravičnosti, katerega razume kot distribucijo pravic in dolžnosti, ki jo regulirajo koncepti enakosti in recipročnosti. To zajema predvsem moško populacijo in fenomenalno opredeljevanje morale.

Torej lahko govorimo o tem, da so rezultati pokazali, da so ženske nogometne reprezentantke bolj strpne in da imajo več poslušnosti za fair play, kot naši »zlata fantje«. To predvsem izhaja iz različnih moralnih orientacij in skrbnosti, ki jo ženske nosijo v sebi. Ženske lahko tako kljub vsem tegobam, ki nanje vplivajo v vrhunskem športu, fair play sprejemajo z večjo mero, kot moški. A nadejamo se še večje prepoznavnosti ženskega nogometa pri nas in zato večjega pritiska javnosti in medijev. Ali bomo znale punce še vedno zadržati to mero skrbnosti in športnosti? Ob poučevanju in prepoznavnosti fair playa v slovenskem nogometnem prostoru lahko ponudimo to našim nogometnim reprezentantkam in reprezentantom, ki bi ga še bolj sprejeli.

5.0. SKLEP

Nogomet ima neverjetno moč, ki jo lahko uporabimo za to, da pomagamo vsaj nekoliko izboljšati svet. Zato uporabimo izvor moči (nogomet), da promoviramo mir, enakost, zdravje in izobrazbo za vsakogar. Tako pravi zadnje načelo fair playa, za katerim stoji svetovna nogometna organizacija. Skozi nogomet, ki je največja postranska stvar oz. fenomen na svetu, lahko promoviramo poštenost, pravičnost in strpnost do vseh ljudi na svetu. Naj bo protiutež tekmovalnosti, kjer je vse dovoljeno in kjer se srečujeta le moč in denar.

V diplomskem delu smo si postavila tri poglobitve cilje. Želeli smo ugotoviti, kako slovenske nogometne reprezentantke pojmujejo fair play in koliko jim le-ta pomeni. Po naših ocenah smo ugotovili, da jim pomeni predvsem pošteno igro, ki se dogaja na igrišču. Kot aktivne igralke se tam z njim največkrat srečujejo, sama pa bi si želela, da bi ga prepoznale tudi v vseh drugih dimenzijah športa. Večinoma ne poznajo poglobitvenih načel fair playa, ki jih podpira svetovna nogometna organizacija. Na igrišču se poskušajo vesti po svojih načelih, ki pa včasih izključujejo fair play za ceno boljšega rezultata. To dejstvo ni preveč zaskrbljujoče, saj jim fair play ne predstavlja ovir na tekmovanju. Ker nagrade v fair playu predstavljajo predvsem spodbudo športnikom, ki se potez fair playa poslužujejo, nas je zanimalo, če poznajo nagrajene športnike in športnice. Žal o tem vedo zelo malo. A smo s tem vprašanjem spodbudili zanimanje, saj so reprezentantke o tem kasneje govorile in brskale po internetu. Na splošno lahko rečemo, da smo z raziskavo spodbudili mišljenje in kritično razmišljanje reprezentantk, kar pa vodi k dejstvu, da fair play bolje poznajo in o njem razmišljajo. Pri določenih zadevah je potrebno ostati realen in poiskati nove možnosti zato, da se bo fair play v slovenskem nogometnem prostoru bolje prepoznal.

Drugi cilj predstavlja hipoteza: stopnja pojmovanja fair playa in strpnosti med slovenskimi nogometnimi reprezentantkami je povezana z vrednotami. Ugotovitve so prinesle kar nekaj statistično pomembnih povezav, ki se nanašajo na faktorje fair playa in Muskovo hierarhijo vrednot, natančneje na vrednotne orientacije. Korelacija je pokazala, da med njimi obstaja kar nekaj povezav, največ s tradicionalno moralno orientacijo, ki jo v praksi predstavljajo vrednote družine, miru in sloge. Največ vrednotnih orientacij se povezuje s faktorjem športnosti, ki je bil vsebinsko najbolj široko zasnovan v anketnem vzorcu. Negativni predznak faktorju vse za zmago pripisujejo tudi igralke, saj ga negativno povezujejo s kar 3 vrednotnimi orientacijami. Visoka povezanost je vidna tudi pri faktorju nekritične predanosti športu, ki označuje visoko delavnost in pripravljenost na treninge ter upoštevanje vsakršnih avtoritet. Hipoteza je potrjena in tako lahko sklepamo, da igralke pozitivne vrednote, ki veljajo v družbi in ki jih same najbolj cenijo, povezujejo s faktorji fair playa. To nam predstavlja dejstvo, da je fair play pozitivna športna vrednota in daje športu srce.

Tretji, zadnji cilj, da med pojmovanjem fair playa in strpnosti reprezentantk in reprezentantov ni statistično pomembnih razlik v faktorjih fair playa smo s pomočjo t-testa ovrgli. V dveh faktorjih fair playa (športnost in korektnost) in v faktorju iskrenosti, ki nam pove, ali so anketiranci odgovarjali iskreno, so bile zaznane statistično pomembne razlike. Vse faktorje ženske vrednotijo višje. Med njimi v športnosti, ki je vsebinsko najbolj obširno zajet faktor v vprašalniku. Razlike v prid ženskam se kažejo tudi pri drugih faktorjih, vendar niso statistično pomembne. Ženskam lahko tako pripišemo višje vrednotenje strpnosti in fair playa in večjo iskrenost pri odgovarjanju na vprašanja. Naj bo to tudi vsem ženskim nogometnim igralcem pozitivna spodbuda za delo naprej, saj gremo v pravo smer.

Zaključim naj z mislijo, da si fair play zasluži večjo pozornost med aktivnimi udeleženci v športu in v javnosti. Za boljšo prepoznavnost športa morajo poskrbeti nacionalne panožne zveze, za javnost pa mediji, ki z vrtoglavimi nakladami v večini promovirajo samo zmago in dobiček. Kot aktivistka v fair playu si bom prizadevala, da ga bo spoznalo čim več ljudi in da bo čim bolj sprejet v ženskem nogometu, ki si utira pot k profesionalizmu. V Komisiji za Fair play na Nogometni zvezi Slovenije, kjer tudi sama aktivno sodelujem kot podpredsednica, se ukvarjamo s strategijo izobraževanja o fair playu, ki bo zajemalo celotno sfero nogometnega prostora; tako aktivne športnike, trenerje, kot tudi funkcionarje in ostale udeležence v športu. Prizadevamo si, da bi bil fair play bolj prepoznaven in da bi postala njegova načela neizogiben del nogometne igre. Sama bom predvsem skrbela, da se bo kaj o tem povedalo tudi v ženski sferi slovenskega nogometa.

Moja diplomska naloga je le odskočna deska v aktivizem, kjer se borimo za pravično igro in dušo športa. Iz nje bom poskušala izveči podatke za prihodnje raziskave, ki bodo posvečene še mlajšim ženskim selekcijam, primerjavi med mlajšimi fanti in puncami ter predvsem k izobraževanju širokega kroga športnih delavcev, da bo igra dobila pozitiven naboj in pošteno borbo.

6.0. VIRI

- Bele-Potočnik, Ž., Hruševar, B. in Tušak, M. (1990). Freiburški osebnosti vprašalnik, priročnik. Zavod SR Slovenije za produktivnost dela, Ljubljana.
- Černohorski, B. (1998). *Motivi in vrednote mladih športnikov*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Černohorski, B. (2001). *Motivacija in vrednote v vrhunskem športu*. Magistrsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Doupona Topič, M. (2004). *Ženske in šport*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Doupona Topič, M. (2007). Vloga stereotipov pri neenakosti med spoloma. *Polet*, 6(20), 70-71.
- Evropsko nogometno prvenstvo za ženske, Finska 2009* (23.02.2010). Pridobljeno 23.02.2010, iz <http://www.uefa.com/competitions/woco/news/kind=1/newsid=927930.html>.
- Gough, R. W. (2003). *Značaj je vse: za etično odličnost v športu*. Novo mesto: Penca&drugi d.n.o.
- Grad, J. (1990). *Osnove programiranja v SPSS*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča.
- Hosta, M. (2000). *Figure športa*. Ljubljana: Samozaložba.
- Hosta, M. (2002). Etos igre med pro- formalizmom in kontekstualizmom. *Šport*, 50(4), 41-44.
- Hosta, M. (2007). *Etika športa: manifest za 21. Stoletje*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- International Fair Play Committee. Pridobljeno 20.08.2009, iz <http://www.fairplayinternational.org/introduction.php>.
- Kožuh, B. in Vogrinc, J. (2009). *Obdelava podatkov*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Leskošek, B. (2006). Testiranje razlik, uvod v vzorčenje. *Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Visoko- šolski trenerski študij*. Pridobljeno 15.05.2010, iz <http://www2.fsp.uni-lj.si/AKIS/Statistika/TestiranjeRazlik.pdf>.
- Lukšič, I. (2002). Fair play kot način življenja. *Šport*, 50(4), 18-22.
- Lulik, T. (2008). *Primerjava ženskega in moškega nogometa v 1. SNL*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Musek, J. (1993). *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti: Educy.
- Musek, J. (2000). *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti: Educy.
- Mikeln, P. (2005). *Agresivnost v ženskem nogometu*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Morala* (2010). Wikipedija, prosta enciklopedija. Pridobljeno 24.03.2010, iz <http://sl.wikipedia.org/wiki/morala>.

- 80 let organiziranega nogometa v Sloveniji (2000). Ljubljana: Nogometna zveza Slovenije.
- Pinter, S. in Cerar, M. (2001). »Slovenija gre naprej« za strpnost in fair play. *Šport*, 49(4), 8-9.
- Pinter, S. (2002). Modri karton na valu 202. *Šport mladih* 10(81), 32.
- Pinter, S. in Smrdu, M. (2002). Mnenja nogometnih reprezentantov o strpnosti in fair playu pred odhodom na svetovno prvenstvo. *Šport*, 50(4), 33-40.
- Pinter, S. (2003). Je lestvica fair play ogledalo športnosti na nogometnih igriščih? *Naš nogomet*, 30, 43-44.
- Pinter, S. in Smrdu, M. (2003). Primerjava vrednotnega sistema slovenskih olimpijskih športnikov in nogometnih reprezentantov. *Kinesiologija Slovenica*, 9, 2, 37-46.
- Pinter, S. (2008). Projekt »Fair Fun« izziv slovesni nogometni javnosti. *Naš nogomet*, 43, 17-18.
- Pogačnik, V. (2002). Pojmovanje in struktura osebnih vrednot. *Psihološka obzorja*, 11, 31-51.
- Pogačnik, V. (2010). Psihološka teorija vrednot. Pridobljeno 29.04.2010, iz <http://www.geocities.com/vidpogacnik/index.html>.
- Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku republike. (2010). Pridobljeno 15.04.2010, iz <http://www.prihodnost-slovenije.si/ups/ps.nsf/krf/6E9DC6507D449582C1256E940046C554?OpenDocument>.
- Rovan, J. (2006). *Analiza podatkov s SPSS za Windows*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- Sagadin, J. (1992). *Osnovne statistične metode za pedagoge*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko.
- Sever, I. (2003). *Fair play z vidika vrhunskega in rekreativnega športa*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1996). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstveno raziskovalni center, Inštitut za slovenski jezik.
- Slovenska olimpijska akademija*. Pridobljeno 10.09.2009, iz <http://www.olympic.si/index.php?id=15>.
- Smrdu, M. (2002). *Nekateri vidiki fair playa in etike pri slovenskih olimpijskih športnikih (Sydney, 2000)*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Smrdu, M. (2004). Fair play in homogenost- pomembna dejavnika ekipne uspešnosti. V *Športna psihologija in priprava na olimpijske igre, 7. Simpozij športne psihologije*. Ljubljana: Fakulteta za šport: Društvo psihologov Slovenije: Olimpijski komite Slovenije - Združenje športnih zvez: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport RS.
- Smrdu, M., Pinter, S. in Hosta, M. (2005). *Športna morala*. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
- Soerensen, B. I. (2002). Fair play – enake vrednote za odrasle in mladino. *Šport*, 50(4), 13-17.

- Sportikus, Zavod za fair play in strpnost v športu.* (2010). Pridobljeno 15.04.2010, iz <http://www.sportikus.org> .
- Statistika svetovnih in evropskih nogometnih prvenstev za ženske.* (20.02.2010). Pridobljeno 20.02.2010, iz <http://www.uefa.com/competitions/woco/statistics/index.html>.
- Strategija ženskega nogometa 2009/2012.* (28.02.2010). Pridobljeno 28.02.2010, iz http://www.nzs.si/resources/files/doc/dokumenti/ostali_dokumenti/ZENSKE-%20Strategija%20razvoja%202012.pdf.
- Šport mladih, strokovni portal, poteza meseca.* (2010). Pridobljeno 18.05.2010, iz http://www.sportmladih.net/index.php?&id=253&backPID=253&begin_at=60&tt_news=1440.
- Šturm, J. (1997). Fair play in šport. *Šport mladih*, 24(5), 16-17.
- Tušak, M. in Tušak, M. (1997). *Psihologija športa*. Dopolnjena izdaja - Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Tušak, M. (2001). *Psihologija športa mladih*. Ljubljana: Zavod za šport Slovenije.
- Tušak, M. in Bednarik, J. (2002). *Nekateri psihološki, socialni in ekonomski vidiki športa v Sloveniji*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
- Vrhovšek, L. (2003). *Fair play med resničnostjo in željami*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.

7.0. PRILOGE

Priloga 1

Lastno sestavljen vprašalnik o Fair Playu

dr. Stanislav Pinter
Namestnik ambasadorja za šport,
strpnost in Fair play R Slovenije

Ana Kovač, diplomantka Fakultete za šport

Ankaran, 02.12.2009

ANKETA O FAIR PLAYU IN STRPNOSTI V NOGOMETU ZA SLOVENSKE REPREZENTANTKE

V odmevnem nastopu na kvalifikacijah za EURO 2009 in skorajšnji uvrstitvi med najboljših 12 ekip na zaključni del tekmovanja so se slovenske nogometne reprezentantke izjemno izkazale in dosegle najboljši rezultat na uradnih tekmovanjih ženske nogometne izbrane vrste doslej. Trenutno se uvršča na 51. mesto FIFA Coca-cola womens world ranking lestvico.

Vedno se vse vrti le okoli rezultatov in vsi pozabljajo na trdo delo in vse druge dejavnike, ki odločilno vplivajo na dobro igro in celotno sfero, ki se vrti okoli nogometne igre. Med njimi je tudi fair play. Zato smo se odločili, da ga približamo tudi ženskim reprezentantkam, ker je sestavni del vseh uradnih tekem tako v klubih kot v reprezentanci. Vse to pa z namenom, **da bo najpopularnejša športna igra na svetu – nogomet, tudi v Sloveniji prepoznaven po pravem športnem duhu.** Le če je temu tako, se lahko vsi, ki imajo radi nogomet, z njim tudi poistovetijo. **Vloga reprezentantk, ki ste zaradi odličnih igralnih dosežkov v minulem času postale vzornice predvsem mladim, je pri vsem tem zelo pomembna.** Zato se veselim sodelovanja z vami!

Anketa je anonimna. Dobljeni podatki bodo uporabljeni v znanstveno raziskovalne namene. Z njimi bomo lahko predstavili pogled vas reprezentantk na tematiko Fair playa in strpnosti v slovenskem nogometu ter tako obogatili gradivo, ki ga sedaj predstavljamo nogometnim trenerjem; v bodoče pa verjetno tudi sodnikom, športnim funkcionarjem in igralcem drugih reprezentančnih selekcij.

Na spodnja vprašanja odgovorite tako, da obkrožite oznako ali potemnite celoten odgovor pred najustreznejšim odgovorom ali dopišete svojo misel v za to pripravljen prostor.

Igralna vloga, v kateri najpogosteje nastopate v nogometni igri, je:

- obrambna igralka
- zvezna igralka
- napadalka
- vratarka

Do zdaj ste v dresu z državnim grbom odigrali:

- manj kot 10 tekem
- od 10 do 35 tekem
- od 36 do 50 tekem
- od 51 do 75 tekem

Mednarodno uveljavljen izraz Fair play uporabljamo tudi v Sloveniji. Na kaj najprej pomislite, kadar se soočite s tem izrazom (zapišite najpogostejše asociacije):

Ali menite, da bi veljalo izraz Fair play posloveniti?

- da. Moj novi predlog je: _____
- ne, saj je izraz v tej obliki dovolj razumljiv
- drugo (zapišite) _____

Kako pomembno vlogo predstavlja Fair play v vaši igralski karieri?

- vedno se trudim, da bi ga čim bolj upoštevala
- ponavadi ga upoštevam, a se mu včasih izognem, ker lahko le tako dosežem načrtovani rezultat.
- fair play je zame ovira za pravo moško igro, zato ga le redko upoštevam
- ne morem se odločiti
- drugo (zapišite) _____

Ali po vašem mnenju namenja Nogometna zveza Slovenije dovolj pozornosti področju Fair playa in strpnosti v nogometu?

- da, naša nacionalna nogometna zveza si zelo prizadeva na tem področju
- da, toda tega posebej ne občutim.
- ne vem, še nisem opazila.
- ne, to področje ni deležno posebne pozornosti.
- drugo (zapišite) _____

Ali ste že bili na kateri tekmi izključeni (rdeči karton), ker niste spoštovali načel Fair playa?

	DA	NE
Na reprezentančnih tekmah		
Na klubskih tekmah		

Kako pogosto se vam je to zgodilo?

- že večkrat
- zgolj izjemoma
- nisem še bila izključena, a so me sodniki že javno opominjali (rumeni kartoni)
- drugo (zapišite) _____

Svetovna nogometna zveza je že pred leti objavila »10 zlatih pravil Fair playa«. Naštejte (vsaj) tri, ki se jih spomnite:

Katerega od njih najtežje upoštevate?

Igralec slovenskega tretjeligaša iz Veržeja, Simon Vogrinčič, je oktobra 2006 na prvenstveni tekmi s Kovinarjem presenetil slovensko nogometno javnost z eno od svojih potez na igrišču. Se morda spomnite kateri je bil ta dogodek, da se je Simon zaradi njega znašel celo med nagrajenci na prireditvi »Športnik leta 2006«?

Ali bi bili pripravljeni sodelovati v kampanji za večjo uveljavitev načel Fair playa in strpnosti v slovenskem nogometu?

- da, brez zadržkov.
- da, vendar le, če bi presodila, da to pripomore k mojemu nogometnemu ugledu.
- ne vem, se še ne morem odločiti.
- ne, ker v takšni kampanji ne vidim smisla.
- drugo _____

Nogomet je pravi le takrat, kadar je zanj značilna »moška igra«. Zato bi moral nogomet ostati moška domena.

- s trditvijo se popolnoma strinjam.
- le delno se strinjam, saj ni nič slabega, če ga igrajo tudi dekleta.
ne vem, ne morem se odločiti.
- ne strinjam se s trditvijo, ker ima tudi ženski nogomet pomembno vlogo.
- absolutno se ne strinjam s trditvijo, ker spodbuja nestrpnost do drugega spola.

Na tekmah slovenske nogometne reprezentance si želim, da bi nas gledalci: (pri vsakem od predlaganih odgovorov obkrožite eno od ponujenih možnosti!)

športno spodbujali, kot je bilo to na kvalifikacijskih tekmah v Dravogradu, npr. Slovenija : Islandija?
DA NE NE VEM

glasno spodbujali in z vzklikanjem »izbranih« navijaških gesel »vršili pritisk« na naše tekmece in sodnike.

DA NE NE VEM

z uporabo pirotehničnih sredstev na tribunah ustvarjali »ognjeno vzdušje«.

DA NE NE VEM

drugo (zapišite)

Hvala za Vaše sodelovanje in še veliko uspehov v nogometu!